A 13005

Dr. Kovács Béla

HALÁLÚT

MILU KÖNYVEK
1991

Szerkesztette:
Borics Katalin és **Kürti Gábor**

Sorozatszerkesztő:
Kürti László

A szerző portréját készítette:
Somfai István

130005

JATE Egyetemi Könyvtár

J000148035

© Dr. Kovács Béla, Sylvester Gmk, 1991

Tartalom

Az első információ	11
Utazik!	15
Figyelők figyelése	21
SZT-ben a Bem rakparton	26
„Elpolgáriasodtam"	32
„Államérdek"	39
Két úr szolgája?	41
Hamis iratokkal külföldön	45
Hát a falnál, szem a bejáraton	50
Polgár úr a CIA-tól	56
Saigoni magyarok	61
Kígyó ellen surranó	66
Kígyóvér	70
Éjszakai táviratok	73
Futár érkezik	75
A „halálút"	76
Czinege cipője?	81
Egy szatyor sör	85
Aknatűz az iskolára	87
Titkosszolgálatok — egymás közt	89
A cseles Snepp	96
A CIA mindent tud?	102
Nőügyek	106
Miért lettem pipás?	110
A nagy fogás	112
Az értékelő osztályon	115
Nyílt állományban	117

Előszó helyett

Miért írtam meg ezt a könyvet? Íróember soha nem voltam, nem is a szereplés vágya vezette tollamat, átéltem viszont olyan eseményeket, bepillanthattam olyan kulisszák mögé, amelyekről mindmáig szinte semmit sem tudnak az emberek.

Sokat lehetett már olvasni a megszüntetett belső elhárítás, a BM III/III. Csoportfőnökség tevékenységéről, de tudtommal senki sem számolt be arról, hogyan működött a belügyi hírszerzés. Két évtizeden át dolgoztam hírszerző tisztként, a Külügyminisztériumban „diplomáciai fedéssel" és az Akadémia utcai Központban egyaránt. Részt vettem külföldi titkos akciókban, még Dél-Vietnamot is megjártam. Úgy érzem, hogy amit átéltem, bizonyos szempontból közügy: a pártállam lényegéhez éppúgy hozzátartozott a hírszerzés szigorúan titkos működése, mint mondjuk a pártközponté többé-kevésbé a nyilvánosság előtt. Nemcsak az én történetem elevenedik meg a következő lapokon, hanem történelmünk egy darabja is.

Természetesnek tartottam, hogy jó ügyet szolgálok. Láttam ugyan magam körül sok visszásságot és ellentmondást, éreztem a mindent átszövő bizalmatlanságot, de mindez nem kérdőjelezte meg az alapokat. Divat mostanában utólag bölcsnek lenni — én nem voltam az. De most már tudom, hogy Dél-Vietnamban a magyar hírszerzés legnagyobb szabású, legköltségesebb — és legfeleslegesebb — akciójának a részese voltam...

A könyvben szereplő személyek mind valódiak. A tisztesség és a hitelesség igénye azt diktálta, hogy akit lehet – tehát azt, aki nyugdíjas vagy már nincs közöttünk –, nevén nevezzem. Nem akartam viszont ártani senkinek, aki még dolgozik valahol, ezért akad, aki csak monogrammal – és nem a valódival – szerepel. Boszorkányüldözéshez nem kívánok asszisztálni.

Szegedi Tudományegyetem Könyvtár SZEGED

Az első információ

Amikor az Air France óriásgépének I. osztályú utasaként Dél-Vietnam földjére léptem, megcsapott a rettenetes meleg. Igaz, lelkileg felkészülhettem volna erre a lélegzetelszorító, fejfájdító élményre, ha végiggondolom a kapitánynak a leszállás előtt közölt adatait. — Saigonban most a hőmérséklet 41 °C — hallatszott a hangszóróból —, a páratartalom 96 százalék.

A papírjaim szerint diplomata voltam, ennek megfelelően a külügyesek „egyenruháját" viseltem, a sötétszürke öltönyt, alatta az ing a testemhez tapadt, a nyakkendő fojtogatott.

A gép a Tan Son Nhut-i repülőtéren landolt. Én orvost kerestem mindenekelőtt. Dr. Kollár László, akinek elmondtam panaszaimat, legyintett. — Rá se ránts, Béla, igyál meg egy pohár whiskyt tisztán — tanácsolta. — Ez, meglátod, segít. — Igaza volt. Azt is ő javasolta, hogy az első éjjel ne feküdjek le, ha mégoly álmos vagyok is, mert csak így tudom megszokni a Budapest és Saigon között levő hétórás időkülönbséget.

Sétálgattam, nézelődtem. Nem volt nehéz észrevennem, hogy valahányszor kilépek a szálloda ajtaján, a légkondicionált hallban üldögélő húsz-harminc ember közül egykettő mindig a nyomomba ered. Ezeknek az úgynevezett figyelőknek hivatalos indoklás szerint az volt a feladatuk, hogy a mi biztonságunkra vigyázzanak. Persze tisztában vol-

tunk vele, hogy ők a helyi kémelhárítás emberei.

Még az első este történt, hogy hét óra körül telefonon kerestek az amerikai nagykövetségről. A szállodai telefonközpont kezelője felszólt a szobámba, kapcsolhatja-e a hívót. Bár senkit nem ismertem akkor még a saigoni amerikai követségről, azt válaszoltam, hogy adja nyugodtan, magamban meg azt gondoltam: majd megmondja, aki hív, hogy mit akar.

Egy férfi keresett. — Ted Poling vagyok — mondta. — Üdvözlöm, Kovács úr, sokat hallottam magáról. Mikor maga Washingtonban járt, a State Departmentben, találkozott Kecskeméti úrral, nyilván emlékszik rá. Erre az ismeretségre való tekintettel szeretnénk meghívni magát egy stag partyra (magyarul kanmurira — *A szerk.*). — Ne haragudjon, uram — válaszoltam —, én annyira új vagyok itt, még azt sem tudom, hol van az amerikai nagykövetség. Ráérni ráérek ugyan, szívesen el is mennék. — Semmi gond, Kovács úr — mondta Poling —, nyolcra ott lesz magáért a kocsi, hogy elhozza a követségre. — Később tudtam meg, hogy Ted Poling, aki telefonon felhívott, az FBI (Szövetségi Nyomozó Hivatal — *A szerk.*) kinti kirendeltségének a vezetője volt, vagyis az FBI rezidense. Így hát nem is csoda, hogy washingtoni tartózkodásomnak szinte minden percéről tudott, és jobban „emlékezett" ottani tevékenységemre, mint én magam. Felidézte, hogy mikor jártam a külügyminisztériumban, vagyis a State Departmentben, és hogyan is találkoztam ott Kecskeméti úrral, magyar referensükkel, akire a telefonban hivatkozott.

A magyar hírszerzés akkortájt adta a külföldön dolgozó munkatársainak fontos feladatként — szaknyelven szólva hírigényként — annak tisztázását, vajon a kínaiak el tudnak-e jutni repülőikkel bizonyos szigetekig, képesek-e elfoglalni azokat. Gondoltam, hátha megtudok erről valamit, így nem csak ismerkedem, amikor a meghívással élve az amerikai követségre fuvaroztatom magam.

Érdemes fellapozni a magyar újságok akkori számait, hogy lássuk, miről is esett szó. 1974. január végén az Új Kína hírügynökségre hivatkozva tudósítottak arról a napilapok, hogy a Paracel-szigetek térségében összecsaptak a Kínai Népköztársaság fegyveres erői és a dél-vietnami csapatok. A hivatalos verzió szerint a saigoni hatóságok hadihajói és repülőgépei behatoltak „az országunkhoz (Kínához — *A szerk.*) tartozó Paracel-szigetek területi vizeire és légterébe, hogy erőszakkal elfoglalják szigeteinket, lövik hadállásainkat és a haditengerészeti erők járőrszolgálatot teljesítő hajóit".

A Paracel-szigetcsoport Dél-Vietnam északi részétől és Hajnan kínai szigettől egyaránt 300 kilométernyire fekszik a Dél-kínai-tengeren. A szigetekre Saigon és Peking egyaránt igényt tartott.

Február 5-én adták hírül a magyar lapok, hogy saigoni csapatok jutottak el a Spratly-szigetekre. Ezek a lakatlan szigetek a Paracel-szigetektől nem túl messze találhatók.

Várható-e kínai válaszlépés — erről kellett volna megbízható információ.

Vendéglátóim barátságosan fogadtak, mindjárt itallal kínáltak, mondván, itt a trópusokon nemcsak jólesik a whisky, hanem gyógyszer is. Beszélgetni kezdtünk, s hamarosan kiderült, talán még nálam is jobban tudják, mit csináltam Amerikában, mikor és kivel beszélgettem Washingtonban. Egy alkalmas pillanatban megkérdeztem, mit gondolnak: a Paracel-szigetek után a Spratly-szigeteket is megszerzik-e a kínaiak? Az egyik amerikai diplomata legyintett: — Nem megy az olyan könnyen, Béla! (Akkor már az amerikaiak javaslatára keresztnevünkön szólítottuk egymást, vagyis tegeződtünk.) A kínai légierő, mondták, szovjet gyártmányú gépekkel van felszerelve, azokba pedig nem lehet menet közben, a levegőben üzemanyagot tölteni. A gépek tehát eljutnának ugyan a célpontig, de nem tudnának visszatérni. Pekingnek különben sincs olyan felszerelése, amely a légi tankolást lehetővé tenné.

Ahogy a követségre vittek, úgy szállítottak vissza is a szállodába, s én a szobámból helyi „forró dróton", az úgynevezett tiger line-on („tigrisvonalon") felhívtam F. N.-t, ottani főnökömet: ezt mondták az amerikaiak, akár le is adhatod Budapestnek táviratban.

Nagy megdöbbenésemre F. N., aki jóformán még magyarul sem tudott, megkérdezte: — Biztosan jól értetted, amit mondtak neked?

Felszökött a vérnyomásom:

— Lehet, hogy te nem értetted volna — mondtam —, de én eléggé otthon vagyok az amerikai angolban, értettem, amit mondtak.

Hümmögött, hümmögött, ám végül csak elküldte a hírt, hiszen ő is tudta, hogy a Központ éppen erre kíváncsi.

Néhány nap múlva a Tan Son Nhut-i repülőtéren, ahol a magyaroknak külön irodájuk volt, megtudtam, hogy a Központban nagyra értékelték az általam szerzett információt. „Bemutatkozásom" tehát — főnököm minden akadékoskodása ellenére — sikeresnek bizonyult.

Utazik!

Miközben Nixon elrendelte, hogy 1972. december 14-én újítsák fel a Vietnami Demokratikus Köztársaság elleni korlátlan légi háborút — az amerikaiak még Hanoi és Haiphong bombázásától sem riadtak vissza —, kritikus szakaszukba érkeztek a párizsi tárgyalások. Kissinger nemzetbiztonsági főtanácsadó és Le Duc Tho különleges tanácsadó hosszú ideje folyó megbeszélései befejezésükhöz közeledtek.

Az észak-vietnamiak már 1972 őszén diplomáciai úton a magyar kormány értésére adták, hogy szívesen vennék, ha Magyarország is részt vállalna az esetleges fegyverszüneti egyezmény ellenőrzésében. Ebbe az amerikaiak is beleegyeztek, mivel Magyarország liberális országnak számított a szemükben. Budapesten kedvezően fogadták a

kérést, és a párizsi tárgyalások végső szakaszában, a Párizs melletti La Celle Saint-Cloud-ban Budapest is megfigyelőkkel képviseltette magát. Diplomataként én is ott lehettem a megfigyelők között. Akkor még nem is sejtettem, hogy amiről szó van, azt nemsokára személyesen is megtapasztalom.

Az amerikaiak Párizsban azt javasolták, hogy az ellenőrző bizottságban részt vevő nemzetek küldöttei család nélkül utazzanak ki, mert így is túl nagy lesz a létszám, és az elhelyezési gondokkal járna. Végül is 290 magyar részvételében egyeztek meg. Őszintén szólva később, amikor már Saigonban dolgoztunk, nem is nagyon bántuk, hogy az asszonyok otthon maradtak, hiszen épp elég csinosak voltak a vietnami lányok...

1973. január 23-án Párizsból világszenzációt jelenthettek a hírügynökségek: Kissinger és Le Duc Tho parafálta a vietnami fegyverszüneti egyezményt. Szinte az utolsó pillanatban, hiszen a Dél-Vietnami Ideiglenes Forradalmi Kormány (DIFK) erői heves támadásba lendültek, egy ponton már 26 kilométerre megközelítették Saigont.

Béke Vietnamban — ezzel a szalagcímmel adta hírül a Népszabadság, hogy fegyverszünetet kötöttek. A közvélemény ekkor tudta meg, hogy Magyarország is tagja lett a nemzetközi ellenőrző bizottságnak. Igaz, a tájékoztatás meglehetősen szűkszavú volt. A hivatalos közlemény ennyit mondott: „A hadviselő felek közös felkérésére Magyarország, Lengyelország, Kanada és Indonézia kormánya vállalta, hogy megfelelő politikai

és katonai csoportokat küld a helyszínre erre a feladatra. Ezek a csoportok a fegyverszüneti egyezmény életbelépését követően nyomban megkezdik munkájukat." Másnapra az is kiderült, hogy a Minisztertanács Esztergályos Ferenc rendkívüli és meghatalmazott nagykövetet nevezte ki a nemzetközi ellenőrző és felügyelő bizottság magyar tagozatának vezetőjévé. A magyar tagozat helyettes vezetője lett Dr. Uranovicz Imre nagykövetségi tanácsos és Szűcs Ferenc vezérőrnagy.

Felgyorsultak az események, hiszen január 27-én, amikor a külügyminiszterek aláírták a párizsi egyezményt, greenwichi idő szerint 24 órakor már hatályba is lépett a tűzszünet. Így aztán a magyaroknak is sebtében útnak kellett indulniuk. Lázas készülődés folyt nemcsak a Külügyminisztériumban, hanem talán még nagyobb mértékben a katonák között, no és persze a belügyi és a katonai hírszerzés berkeiben is. Ez utóbbi körülményről természetesen a magyar közvélemény semmit sem tudhatott. A ködösítésre jellemző, hogy a lapok csupán „néphadseregünk egységeinek csoportjairól" írtak, azt viszont megtudhatták az olvasók, hogy a Ferihegyi repülőtéren rendezett ünnepélyes búcsúztatáson megjelent Czinege Lajos honvédelmi miniszter és Péter János külügyminiszter, valamint hogy Fehér Lajos, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, a kormány elnökhelyettese mondott beszédet.

Az embereket, persze, a részletek is igencsak érdekelték, hiszen az 1968-as csehszlovákiai „testvéri segítségnyújtás" óta ekkora létszámú magyar katonai kontingens nem teljesített szolgálatot külföldön. Valójában még a bennfentesek sem voltak tisztában vele, mi várja a magyarokat Saigonban. Nekik ugyanis nem lehetett helyismeretük, mint a Dél-Vietnammal diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatokat fenntartó Kanadának és Indonéziának, vagy akár Lengyelországnak, amely 1954 óta részt vett a franciák indokínai háborúját lezáró genfi egyezmény alapján létrehozott ellenőrző bizottságban.

A magyarok egy kicsit a sötétbe ugrottak, de természetesen a hivatalos propagandának azt kellett hangsúlyoznia, milyen alapos felkészítés előzte meg a dél-vietnami küldetést. *A „saigoni" magyar alakulat* című cikkében Szabó László a Népszabadságban meg is írta, hogy a katonák többhetes tanfolyamon vettek részt: trópusi egészségügyi ismereteket, diplomáciai magatartási formákat, Dél-Vietnam földrajzát, gazdaságát, államszervezetét, közlekedési viszonyait és a nemzetközi jog néhány alapfogalmát kellett dióhéjban megtanulniuk. A riportban megszólaltatott egyik katonatiszt arról a bölcs parancsról is beszámolt, hogy a katonáknak „a hosszú repülőúton betéve meg kell tanulniuk a párizsi egyezmény és a kiegészítő rendelkezések szövegét".

Elutaztak tehát a mieink Moszkva, Taskent, Bombay, Rangoon érintésével Saigonba. Én ekkor még csak a Központból követhettem nyomon, mi történik Vietnamban. A párizsi egyezmények alapján a tűzszünet ellenőrzésére hét regionális központot hoztak létre, ahonnan a nemzetközi bizottság tagjai kiszálltak a hatáskörükbe tartozó körzetekbe. Hamarosan megtudtuk, hogy a bizottság viszonylag rendben működik, a fogolycserék is megkezdődtek Vietnamban, a tűzszünetet viszont egyre több helyen megsértik. Egyetlen dolog látszott biztosnak: Nixon elhatározta, hogy „hazahozza a fiúkat" Vietnamból, és ezt a döntést valóra is váltja. Azzal egy időben, hogy Hanoiban szabadon bocsájtották az utolsó amerikai hadifoglyokat, a Saigon melletti légitámaszpontról, Tan Son Nhutról hazaindult az utolsó 2500 amerikai katona.

Ez 1973. március 29-én történt. A közvetlen amerikai részvétel a vietnami háborúban véget ért, de a valódi béke még messze volt. Tudtuk, hogy az amerikaiak még az utolsó napokban is lőszert és egyéb hadianyagot szállítottak Vietnamba, s a párizsi megállapodások megsértésével még márciusban is berepültek az amerikai gépek a VDK légterébe. Ezek után is megdöbbenést keltett, hogy alig három héttel az utolsó amerikai katona távozása után az USA felfüggesztette az aknák hatástalanítását az észak-vietnami területi vizeken.

Itthon sokan csupán kényelmes és jól fizetett kiküldetésnek tartották a dél-vietnamit. Egészen addig, amíg 1973. április 10-én hírül nem adták a lapok, hogy „Dél-Vietnam területén, szolgálatuk teljesítése közben, baleset

miatt helikopterkatasztrófa áldozata lett" a magyar tagozat két tisztje, egy indonéz, egy kanadai, két DIFK-tiszt és a helikopter háromtagú amerikai személyzete. Valamennyien életüket vesztették. Később kiderült — egy év múlva a helyszínen is hallottam az ügyről részleteket —, hogy a helikoptert a DIFK erői lőtték le hőkereső fejjel ellátott rakétával, miután a gép letért az engedélyezett légi folyosóról. A magyar tömegtájékoztatás azonban mindvégig kitartott a „baleset", illetve a „véletlenül történt szerencsétlenség" verziója mellett. Ez persze semmit sem változtatott azon, hogy a két magyar, Dylski Aurél határőrszázados és Cziboly Csaba főhadnagy életét vesztette, s földi maradványaikat is csak hetek múlva lehetett elhozni a dzsungelből, mert előbb nem engedték oda a DIFK-esek a vizsgálóbizottság tagjait.

A hősi halált halt két magyart április 27-én eltemették, s ezután már igencsak ritkán írtak a lapok a nemzetközi bizottságban tevékenykedő honfitársainkról. Magam sem sokat tudtam róluk, nem is igen érdeklődtem felőlük, ám egy szép napon kiderült: a váltással együtt én is indulok Saigonba.

Miután a Honvéd Kórházban megfeleltem az összes orvosi vizsgálaton, az akkori főcsoportfőnök-helyettes, Rajnai Sándor — még 1989-ben is hazánk moszkvai nagykövete! — eléggé lakonikusan közölte velem:

— Kovács elvtárs, magát kihelyezzük Saigonba, ha akarja, beszélje meg a feleségével, de ez ellen nincs apelláta, mert maga egészségileg megfelel, tehát mindenképpen utaznia kell.

Mielőtt elindultunk volna Saigonba, meglátogattam L. D. barátomat és kollégámat, akivel egy csoportba kerültünk. Később valóságos szólásmondássá vált Saigonban, amit L. D. nagymamája mondott nekem: „Kovács úr, maga finom, jólelkű úriembernek néz ki, vigyázzon az én unokámra!"

Róma és Teherán érintésével repültünk Saigonba. Útközben műszaki hiba miatt a Jumbo jetnek le kellett szállnia Újdelhiben. Ott az első osztályú utasoknak kijáró Tadj Mahal Intercontinentalban kaptunk szállást, és csak másnap, tehát egynapos késéssel indultunk tovább.

Figyelők figyelése

1957-ben vettek fel a Belügyminisztérium állományába. Minthogy nem volt semmilyen előzetes titkosszolgálati tapasztalatom, el kellett végeznem az úgynevezett hírszerző tiszti iskolát. Ezen az iskolán a III/I. csoportfőnökség (azaz a hírszerzés) és a III/II. csoportfőnökség (a kémelhárítás) számára képeztek ki tiszteket. Rendkívül nagy volt a tülekedés azért, hogy aki csak tehette, a hírszerzéshez kerüljön dolgozni. E célból iskolatársaim mindenkire ráfogtak mindent az égvilágon, hogy az illetőt rosszabb, magukat pedig jobb színben tüntessék fel.

Az iskola, ha jól emlékszem, hároméves volt. Amíg el nem végeztük, felmentettek a

munkavégzés alól, csak tanulnunk kellett. Ebből az iskolából a már említett csoportfőnökségekre irányítottak minket, a mostanában sokat emlegetett belső elhárításhoz, a III/III-as csoportfőnökséghez elvileg senki nem kerülhetett innen.

Ahogy az egyetemi vagy főiskolai diploma nem volt a felvétel feltétele, ugyanúgy nem számított a jelentkezésnél a nyelvtudás sem, de aztán elég intenzíven tanították a nyelveket: az angolt, a franciát, a németet, az olaszt, a spanyolt.

A legfontosabb tantárgy természetesen itt is, ahogy minden más tanintézetben, a marxizmus–leninizmus volt. Az első évben filozófiát tanultunk, a másodikban politikai gazdaságtant, végül tudományos szocializmust. A szakmai tárgyak szorosan a hírszerzéshez kapcsolódtak. Ilyen tárgy volt például a tárgyi postaláda telepítés, annak szabályai, elmélete és gyakorlata.

Az olvasó számára persze elég rejtélyes kifejezés lehet: tárgyi postaláda. Hogy mi is ez? Tulajdonképpen egy negyed gyufásskatulyányi, parányi konténer, ami lehetővé teszi, hogy a beszervezett ügynök személyes találkozás nélkül is kapcsolatba léphessen az őt „tartó" tiszttel. Ide helyezheti el üzeneteit, kéréseit, vagy például valamely megszerzett dokumentumról készített mikrofilmjét. Az ügynök az előre megbeszélt módon jelzi, hogy van-e küldeménye a postaládában, tehát szükséges-e azt kiüríteni. Ilyen jelzés lehet például az, ha valahol távolabb, egy telefonkönyvben valamely megbeszélt névnél

tesz egy keresztet. A partner időnként ellenőrzi, van-e jelzés. A példánál maradva, ha megtalálja a keresztet, kiradírozza, és ezzel jelzi, hogy az üzenetet megkapta, és kiüríti a postaládát. Rendkívül fontos, hogy elővigyázatosságból minden postaládát csak egyetlen egyszer használjanak, a következők helyét pedig rendszerint előre ismerik.

Már rég elvégeztem az iskolát és a Külügyben dolgoztam, amikor egyszer csak kaptam egy telefont. Az után érdeklődtek, hova is telepítettem a gyakorlat során a tárgyi postaládámat pár évvel előbb. Természetesen emlékeztem rá, és meg is tudtam mutatni. Kiderült, hogy alig húsz centire az én játék gyakorlóládámtól találtak egy igazi, éles, töltött postaládát. Azt már nem mondták meg nekem, hogy leleplezték-e az igazi postaláda használóját, de tény, hogy az én kis játékszerem is nagy galibát okozott, és a kémelhárítók csak a hírszerző iskola archívumában kutatva jutottak el hozzám.

Nemcsak tárgyi, hanem személyi postaláda is létezik. Ez nem olyan biztonságos, mint az előbbi, inkább régebben használták. Úgy működik, hogy egy kijelölt emberhez odamegy az ügynök, elmondja a jelszót — például: én vagyok a Brahovác, G. úr küldött —, ezután nála hagyhatja a küldeményt. Itt persze sok minden közbejöhet, elütheti valamelyiküket egy autó, vagy mondjuk az illető „postaláda" egyszerűen nincs otthon, amikor az ügynök érkezik.

Gyakorlati tantárgyunk volt az úgynevezett próbafigyelés is. A figyelőbrigádnak —

azoknak, akik engem követtek — azt mondták, hogy én imperialista ügynök vagy kém vagyok. Nem tudták tehát, hogy valójában kit követnek. Minden lépésemet figyelniük kellett, és jelentést írni még arról is, hogyan mozogtam, sétáltam-e vagy rohantam, mikor, hova mentem és kikkel találkoztam. Velem jóval előre közölték, hogy próbafigyelés tárgya leszek. Hogy a figyelők számára hitelesebbé tegyék „imperialista ügynök" voltomat, ilyenkor osztrák vagy nyugatnémet rendszámú autóval, általában Mercedesszel vagy Volkswagennel közlekedtem.

A legtöbb kollégám a próbafigyelés alkalmával száguldozni kezdett a kocsijával, hogy „lerázza" a figyelőket. A legjobban viszont azzal lehetett idegesíteni őket, ha az ember megtartotta a KRESZ előírásait.

A száguldozásnak egyébként sem volt értelme, mert akkor még Budapesten elég gyéren csordogált a forgalom, és a figyelőbrigád minden további nélkül áthajtott a piroson. Ezzel persze rögtön le is leplezhették magukat. De nem is volt mindig szükség arra, hogy a figyelők szabálytalankodjanak, mert akkoriban sok helyen még a bódéjából, kézi kapcsolással irányította a rendőr a forgalmat, és ha látta, hogy a kereszteződésen áthalad egy nyugati rendszámú kocsi, várt egy kicsit a váltással, hátha jön a nyomában brigád...

Így akartak a rendőrök segíteni a kollégáiknak, de az is lehet, hogy ezt az utasítást kapták.

A megfigyelteknek is akadt munkájuk. Az volt a feladatunk, hogy lehetőleg jegyezzük fel a figyelőkocsi(k) rendszámát, a figyelők számát, becsült korát és nemét, és minderről jelentést kellett írnunk.

Amikor külföldön már „élesben" dolgoztam, főképpen azt hasznosítottam a gyakorlatokból, hogy mindig lassan, nyugodtan, a közlekedési szabályokat megtartva vezessem a kocsimat. A feladattal együtt járó feszültségnek nem volt szabad látszania sem rajtam, sem pedig a vezetési stílusomon. Ha olyan országban kellett találkozóra mennem, ahol működött magyar külképviselet, akkor az ott dolgozó belügyesek annyiban segítettek, hogy kocsijukkal bizonyos távolságra leszakadva igyekeztek megállapítani: „van-e rajtam" valaki, vagyis követnek-e. Ettől a segítségtől eltekintve külföldön magamra voltam utalva.

A legemlékezetesebb „figyelési" élményem nem külföldhöz, hanem Magyarországhoz, pontosabban a magyar rendőrséghez kapcsolódik. Egy külföldi rendszámú kocsit vezettem, és vétettem a közlekedési szabályok ellen. Megállítottak a rendőrök, magyarul közölték, milyen szabálytalanságot követtem el. Én viszont — a helyzet diktálta így — mutattam és mondtam előbb angolul, franciául, majd németül, hogy nem értem egy szavukat sem. Persze, az irataim sem magyarok voltak. Az igazoltató kollégák sajnos csak magyarul értettek és szemmel láthatóan kínban voltak, mitévők legye-

nek. Alig tudtam visszafojtani a nevetést, amikor végül azzal bocsájtottak utamra:

— B... meg a k... anyád, sváb komám, menj a p...ba!

SZT-ben a Bem rakparton

Valahányszor átirányítottak egy-egy új területre, vittem magammal a „legendámat", vagyis azt az előtörténetet, amit számomra a főnökeim kieszeltek. A Külügyminisztérium Bem rakparti épületében annyit lehetett tudni rólam, az új munkatársról, hogy a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium nemzetközi főosztályáról érkeztem. Szerencsére egyik kollégámnak sem volt közelebbi kapcsolata a KPM-mel, valójában én sem ismertem mást onnan, csak a főosztályvezetőt. A legendám tehát nagyon gyenge lábon állt. Az igazi beosztásom szerint a Belügy állományába tartozó SZT-tiszt voltam (az SZT a Szigorúan Titkos rövidítése — *A szerk.*). A hírszerző munkán kívül nem kaptam egyéb megbízatást. Munkatársaim megfigyelése nem tartozott a feladatkörömbe, ezt a munkát akkoriban a Külügy saját elhárító részlege végezte.

Tőlem azt várták elsősorban a főnökeim, hogy minél előbb zökkenőmentesen beilleszkedjek a Külügyminisztérium hétköznapi tevékenységébe, igyekezzem elfogadtatni magam a munkatársaimmal éppúgy, mint a külföldi diplomatákkal. Jó két évembe került, hogy ezt megvalósítsam. Alighanem

még tovább tartott volna, vagy tán nem is sikerül, ha nem segít az angol nyelvtudásom. Munkatársaim általában a nyelvtudás szintjéből következtettek arra, hogy ki a beépített ember. Arról a kollégájukról, aki formailag külügyes, de egyetlen világnyelven sem tudja megértetni magát, nem volt nehéz feltételezni, hogy SZT-tiszt. Rólam azokon kívül, akik hivatalból ismerték a valódi beosztásomat (a miniszter, az egyik helyettese és a főosztályvezetőm), mindenki más elhitte, hogy valódi külügyes vagyok.

Az amerikai főosztály vezetője, tehát a közvetlen főnököm dr. Házi Vencel volt, a későbbi külügyminiszter-helyettes. Igazi kultúrember, aki — ellentétben a belügyi főnökeimmel — egyáltalán nem nehezményezte, hogy kitűnő kapcsolatot alakítottam ki az amerikaiakkal.

A kétéves külügyi továbbképzőn, amit a Bem rakparton dolgozva el kellett végeznem, sok hasznos és érdekes előadást hallottam. A külügyi továbbképző a Közgazdasági Egyetem dékánjához, Jeszenszky Gézához — a jelenlegi külügyminiszterhez — tartozott, és ő maga is többször adott elő nekünk, diplomatáknak. Emlékszem, hogy nagyon „vonalas" volt, elítélte a burzsoá történészek nézeteit, de ritkán idézte a szavaikat, szóval igencsak elkötelezettnek éreztük a szocializmus ügye mellett. Ha valaki akkor magnóra vette volna és ma lejátszaná az egyik előadását, biztosan nagy sikere lenne...

Záródolgozatom — amihez Házi Vencel támogatását is kértem — Francia-Kanada

politikai és gazdasági poblémáiról szólt, beleértve a szeparatizmus és a nacionalizmus hatását a kanadai bel- és külpolitikára. Házi Vencel szívesen segített, ideadta nekem a saját doktori értekezését, amely ugyancsak Kanadával foglalkozott. A külügyi továbbképzőn az egyik tanárunk, dr. Simai Mihály — miután megismerkedett a munkámmal és jónak tartotta — javasolta, hogy a dolgozatot fejlesszem tovább doktori értekezéssé. Mint mondta, ez olyan jó anyag, hogy nem is kellene sokat hozzáírnom, remek doktori válna belőle. Nem sokat gondolkodtam a válaszon: elhárítottam az indítványt. Ugyan mire lenne jó nekem a doktori cím? És hogy a főnökeim sem lettek volna elragadtatva tőle, arra akár fogadtam volna is...

A külügyi munka fontos elemét jelentette, hogy tolmácsolnunk kellett különböző vezetők tárgyalásain. Mivel angolból megszereztem a tolmács fokozatot — és megkaptam a vele járó nyelvpótlékot is, ami akkor a fizetésem húsz százaléka volt —, munkaköri kötelességem lett a tolmácsolás. Ha hívtak, mennem kellett fordítani Losonczinak, Focknak vagy éppenséggel Kádárnak.

Losonczinak tolmácsoltam a legszívesebben. Csakhogy az Elnöki Tanács tagja volt akkoriban Ortutay Gyula is, aki beszélt angolul, és ő is részt vett a tárgyalásokon. Nekem szinte minden idegszálammal arra kellett figyelnem, mit mond Losonczi, és azonnal fordítottam. Természetesen nem úgy, hogy ezt meg ezt mondja az elnök úr, hanem egyes szám első személyben. Előfordult,

hogy közbeszólt Ortutay vagy esetleg valamelyik jelen lévő külügyminiszter-helyettes, hogy csillogtassa a nyelvtudását: „Elnézést, Losonczi elvtárs, nem egészen ez hangzott el." Ilyenkor Losonczi mindig leintette a közbeszólót, mondván: „Ne zavarják a tolmács elvtársat, én pontosan értettem, miről van szó."

Ha külföldi vendég kereste fel Losonczit, természetesen „készült belőle", és pontosan tudta, hogy az Elnöki Tanács elnöke nagy vadász és mezőgazdász. Ilyenkor nekem is készülnöm kellett halászati, vadászati kifejezésekkel, nehogy szégyent valljak. De megérte a befektetés, hiszen a Külügyben az érvényesülés útja nemegyszer a vezetőknek való kifogástalan tolmácsoláson át vezetett.

A belügyi-külügyi-katonai munkamegosztás a Bem rakparton néha abban is megnyilvánult, hogy ha nekünk, belügyi SZT-tiszteknek olyan anyag került a kezünkbe, amelyről tudtuk, hogy a belügyi hírszerzést nem igazán érdekli, a katonait viszont annál inkább, akkor „átpasszoltuk" nekik. Tudtuk, melyik kollégánk dolgozik a katonáknak, vagyis az MNVK-2-nek (MNVK a Magyar Néphadsereg Vezérkarának a rövidítése — *A szerk.*) — akár SZT-tisztként, akár titkos munkatársként —, és átadtuk neki az információt, mondván, ez nem a mi asztalunk.

Hivatalosan, persze, nem tudhattuk egymásról, ki melyik cég embere, és ezt mindenkinek titkolnia is kellett. Végül is a Bem rakparton nem volt szégyen, de nem is túl nagy

dicsőség, ha valaki SZT-tisztként dolgozott ott.

Amikor a Külügybe kerültem, néhány hónapon belül több érdeklődő, tapogatódzó telefonhívást kaptam. „Szűz gyereknek" számítottam, mivel nem szerepeltem semmilyen nyilvántartásban. Ha „leprioráltak" a katonai hírszerzéstől vagy a kémelhárítástól, csak annyit tudhattak meg rólam, hogy egyik cég munkatársaként sem szerepelek a nyilvántartásban. Addig-addig ment ez a „leánykérés", amíg mi — a hírszerzéstől újonnan a Külügybe került SZT-tisztek — szóltunk a Központban, intézkedjenek, hogy a nyilvántartásban ellenőrzés esetén az szerepeljen: „Vegye fel a kapcsolatot a III/I. csoportfőnökséggel."

Ettől kezdve véget ért az „ostrom", de jóval később ennek a lépésnek a hátulütőjét is éreztem. Már a közlekedésrendészeten dolgoztam, amikor a kezdeti barátságos fogadtatás után éreztem, amint valósággal megfagy körülöttem a levegő. Mint utóbb kiderült, Ladvánszky Károly altábornagy utasítást adott Katona Géza ezredesnek, a BM vizsgálati osztálya vezetőjének: ellenőrizzen engem a politikai nyilvántartásban. Valószínű, hogy a nevemmel együtt megjelent az az információ is, amely a III/I. csoportfőnökséggel való kapcsolatomra utalt. Elfelejtették törölni ezt a részt, jóllehet akkor már hónapok óta kiléptem a hírszerzéstől, s nem maradt velük semmilyen kapcsolatom. Mindenesetre elterjedt rólam: ezzel az emberrel jó lesz vigyázni, mert még mindig

kapcsolatban áll a „hármasokkal", vagyis az állambiztonsági szervekkel.

Ha a Külügyminisztériumban kisebb lett volna a fizetésem, mint a Belügyben, akkor — akárcsak az összes SZT-állományú tiszt esetében — kiegészítették volna a járandóságomat, nehogy hátrány érjen azért, mert nem a Központban dolgozom. Tehát arról szó sem volt, hogy az SZT-tisztek két fizetést húztak volna, de a magasabb összeget kapták meg, akár a fedőállásukból, akár a belügyi fizetésből származott.

Mint érdekességet említem meg, hogy amíg a Központban dolgoztam, miként kollégáimnak, nekem is éves bérletem volt a tömegközlekedési eszközökre. Amikor viszont átkerültem a Külügybe, ezt a bérletet — biztonsági okokból vagy óvatosságból — elvették. Az attól kezdve vásárolt havi bérletem árát viszont a Belügy visszatérítette. Egy kívülálló számára ez biztosan nevetséges apróságnak tűnik, de jól jelzi, mennyire vigyáztak a hírszerzés vezetői: lehetőleg semmilyen csekélység ne árulja el, hogy mi valójában SZT-tisztek vagyunk.

Ugyancsak a konspiráció szabályai szerint tarthattuk a kapcsolatot a Központtal. Mintha nem is SZT-tisztek lettünk volna, hanem beszervezett ügynökök. Az Akadémia utcai központba — Rákosi idején egyébként ott volt a pártközpont — nem léphettünk be, titkos, vagyis T-lakásban találkoztunk az összekötőnkkel, ekkor kaptuk meg mindig a feladatainkat. Hangsúlyozni szeretném ismét, hogy soha nem kellett másik külügyes-

re — akár SZT-tiszt volt az illető, akár csak „sima" diplomata — „dolgozni". Erre a feladatra ott volt a III/II., tehát a kémelhárítás, illetve a Külügy saját belső biztonsági szolgálata.

Ha sürgős kapcsolatfelvétel vált szükségessé a Központtal, akkor egy bizonyos telefonszámon bejelentkezhettem, találkozót kérve. Soha nem volt szabad a Külügyből telefonálnom — azt a vonalat természetesen lehallgatták —, hanem csak utcai fülkéből. És mielőtt onnan tárcsáztam volna, úgynevezett önellenőrzést kellett végeznem, vagyis meg kellett győződnöm róla, hogy nincs-e ismerős a közelben. Ugyanúgy kellett eljárnom, mintha egy beszervezett ügynökkel találkoztam volna.

„Elpolgáriasodtam"

A referensi munkám megkívánta, hogy szinte mindennap kapcsolatot tartsak az amerikai diplomatákkal. Különböző fogadásokon is rendszeresen találkoztunk, és elfogadtam egy-egy hivatalon kívüli barátkozást szolgáló meghívást is. És persze voltak olyan alkalmak, amikor véletlenül „futottam össze" velük.

Az amerikai diplomatáknak akkoriban 30 kilométeres körzeten kívül tilos volt elhagyniuk Budapest területét. (Megjegyzem, hogy hasonló korlátozó intézkedést tartottak érvényben a magyar, illetve más szocialista országbeli diplomaták vonatkozásában

Washington és New York körzetében.) Sokszor előfordult, hogy amerikai diplomaták figyelmen kívül hagyták ezt a korlátozást, és „eltűntek", hogy azután jóval távolabb bukkanjanak fel. Valamilyen oknál fogva akkoriban leginkább Kiskunfélegyháza környékére jártak. Ha megállították őket a katonák, bekísérték a parancsnokságra, és azután nagy telefonálgatás kezdődött. A szobában ült az amerikai, mellette a parancsnok, aki nyakra-főre hívogatta telefonon a feletteseit: — Jelentem, ezredes elvtárs, elfogtunk egy amerikait, aki diplomatának mondja magát, utasítást kérek. — Aztán hívták az illetékes vezérőrnagyot vagy más tábornokot, akit kellett, s előbb-utóbb hozzánk, a Külügybe is eljutott a hír: hol kószál az amerikai.

A feltartóztatott „diplomata" megjátszotta, hogy egy szót sem tud magyarul, s ha oroszul kérdezték, akkor is értetlenül nézett, nem válaszolt, holott mi a Bem rakparton jól tudtuk, hogy nem egy amerikai diplomata kiválóan beszél oroszul.

Gyakran az volt az érzésünk, hogy az amerikaiak szándékosan hagyják magukat rajtakapni, amint fényképeznek vagy nézelődnek valamilyen katonai objektum közelében. Mert amíg aztán órákon át üldögéltek a parancsnok szobájában és hallgatták a telefonálgatást, rengeteg hasznos információhoz juthattak: megtudtak neveket, beosztásokat, riasztási sorrendet rendkívüli események esetén, hivatali hierarchiát stb.

Amikor a Külügyből a helyszínre érkeztem, mindig megdöbbentett, hogy a külföldi

jelenlétében beszéltek mindenről. Csodálkoztak, mi ebben a hiba, hisz egy szavukat sem érti.

Az így rajtakapottak között gyakran találkoztam Pappendorffal, a budapesti amerikai nagykövetség görög származású diplomatájával.

Akkoriban érkeztek meg Taszárra a legmodernebb MIG repülőgépek. Persze, az amerikaiakat érdekelte az esemény, „kirándultak" a közeli Kaposvárra, beültek egy presszóba, és miközben iszogattak, füleltek is. A néhány kilométerre lévő katonai repülőtérről odahallatszott a föl- és leszálló gépek dübörgése. Szakember számára jól megkülönböztethető hangot adnak a gépek, amikor kigördülnek a kifutópályára, amikor felpörgetik a motorjukat, és amikor a levegőbe emelkednek. Elég volt benyomni a karórán a stopper gombját, és a hírszerző már tudhatta is a legfontosabb adatokat. A külső szemlélő, persze, ebből semmit nem vett észre.

Ha eljutott hozzánk a hír a valahol felbukkanó „csendes amerikaiak"-ról, azonnal indultunk. A Külügyben ilyenkor Mercedest adtak egy jó pilótával, hogy hamar odaérjünk. Megkérdeztük az amerikaiakat: — Uraim, maguk mit keresnek itt? — De mást nemigen tehettünk...

Egy alkalommal akkor vettem részt egy követségi fogadáson, amikor a magyar–amerikai viszony éppen a mélyponton volt. Azt hiszem, az amerikai hadsereg napját ünnepelték. Azt az utasítást kaptam a Külügyben, hogy legyek ott, de miután köszöntöm

Tims ügyvivőt, igyak meg egy pohár narancslét, és azonnal jöjjek el. Főnökeim ezen a módon — a diplomácia nyelvén — kívánták érzékeltetni a két ország közötti kapcsolatok légkörének fagyosságát. Az erre vonatkozó utasítást — bármilyen hihetetlen — maga az illetékes külügyminiszter-helyettes adta ki. Személyesen foglalkozott ezzel a „fontos" üggyel. A meghívót egyébként a protokollosztály juttatta el hozzám, miután a döntés megszületett. Harmadtitkárként — tehát a legalacsonyabb diplomata beosztásban — én lehettem a megfelelő ember, aki képviselheti hazánkat.

Azt is meghatározták, hogy amikor gratulálok, kinek a nevében tegyem. A kapcsolat hőfokát jelezte, hogy a miniszter jókívánságait vagy csak a miniszterhelyettesét adhattam át. A teljes „mosolyszünet" idején csupán a magam nevében gratulálhattam.

A New York—Washington—Ottawa útvonalra indultam volna egy alkalommal, hogy vigyem, illetve hozzam magammal a diplomáciai futárpostát. Az ügyintézés általában gyorsan ment, hiszen az amerikaiak és a kanadaiak egyaránt jól ismertek. Most azonban nem érkezett meg az amerikai vízumom. Várkonyiné, a későbbi külügyminiszter, Várkonyi Péter felesége, aki az útlevélügyeinket intézte a Külügyben, azt mondta három nappal az indulásom előtt: — Kovács elvtárs, baj van, maga nem utazik, mert nem kapott amerikai vízumot.

Mit lehet tenni? Várkonyiné azt tanácsolta, kérjek engedélyt Szilágyi Béla miniszter-

helyettestől, hogy felhívhassam a követséget.

Megkaptam az engedélyt — enélkül nem telefonálhattam volna —, s a titkárnőnkkel felhívattam a követséget.

Pappendorf urat, az útlevélügyekkel foglalkozó diplomatát kértem. Amikor elmondtam, miért hívom, meglepődött:

— Elnézését kérem, Kovács úr, adminisztratív hiba történhetett. Semmi okunk nincs rá, hogy magának, aki annyit segít nekünk, épp magának ne adjunk vízumot. Hiszen magához bármikor fordulhatunk problémáinkkal. Küldje be az útlevelét, vagy tudja mit, ne is küldje, majd mi bemegyünk érte Mrs. Várkonyihoz. Azonnal intézkedem, s a mulasztásért felelős személyt szigorúan megbüntetem.

Köpnyi-nyelni nem tudtam a hatalmas megtiszteltetéstől.

Ezzel az egésszel az lehetett a céljuk, hogy kellemetlen helyzetbe hozzanak, lejárassanak. Tudták jól, hogy csak engedéllyel hívhatom föl a követséget, és azt is, hogy a beszélgetést nem csak mi ketten halljuk. Biztosak lehettek benne, hogy telefonálok, ezek szerint kiprovokálhatták, hiszen vízum nélkül nem utazhattam.

Pappendorf szavait visszahallottam néhány hónappal később belügyi főnökeimtől, amikor visszarendeltek a Külügyből a Központba „átnevelésre". Hibáztattak ugyanis, amiért „elpolgáriasodtam", túl jó viszonyt alakítottam ki — mondták — az amerikaiakkal, akik bármivel fordulhatnak hozzám, ha

problémájuk van, sőt — tették hozzá — még tegeződöm is velük.

A lélektani hadviselés egy fajtáját próbálták ki rajtam az amerikaiak. Miközben megerősítették, mennyire számítanak rám, egyben „el is áztattak" a főnökeim előtt, tudván, hogy lehallgatnak bennünket. Azt sem lehet kizárni, hogy így készítették elő a talajt egy esetleges későbbi beszervezési kísérlethez.

A külügyi pálya általában a Belügyben kezdődött. Igazi diplomatáról, aki csak diplomata lett volna, nemigen tudok, vagy ha mégis akadt ilyen, akkor az nem sokáig maradt a helyén. Ha megtagadta az együttműködést a Belüggyel vagy a katonákkal, akkor előbb-utóbb a Külügyből is távoznia kellett. A hatvanas években ez volt a gyakorlat — hogy később miként alakult, nem tudom.

A kényesebb és fontosabb területeken, például az Egyesült Államokkal foglalkozó főosztályon „szűz gyerek" szinte nem is volt — mindenki tartozott valahová. A belügyi vagy a katonai hírszerzésnek dolgozott: vagy SZT-tiszt volt, vagy tm, azaz titkos munkatárs.

Ebből a szempontból talán kivételt jelentettek a szocialista országokkal foglalkozó diplomaták. Nekik nem kellett kapcsolatban állniuk a hírszerzéssel, azt viszont valószínűnek tartom, hogy a kémelhárítással vagy a belső elhárítással többüknek volt együttműködése.

A tartós kiküldetésekért, tehát a kihelyezésekért — ahogy a Külügyben mondtuk — igen nagy tülekedés folyt. Nem arról volt

szó, hogy a jobb képességű ember kerüljön a jobb helyre, még csak arról sem, hogy az adott posztra belügyi vagy katonai hírszerzőt küldjenek-e. Az állomáshelyek ugyanis pontosan el voltak osztva a különböző szervek között. A vetélkedés inkább az egy brancsbeliek között folyt, tehát ha például egy külföldi állomáshely a III/I-é lett, akkor a belügyi hírszerző tisztek „küzdöttek" egymással. A pakliban egyaránt benne voltak az SZT állományú, illetve a Központban dolgozó kollégák, és a győzelem — vagyis a kihelyezés — a legritkább esetben lett azé, aki arra szakmailag a legalkalmasabb lett volna.

Az én esetemben például feltétlenül nyomott a latban az a bizonyos telefonbeszélgetés Pappendorffal, az amerikai konzulátus munkatársával. Hiszen miközben ő agybafőbe dicsért engem, forgott a magnó, és a főnökeim a hírszerzésnél — akárcsak a kémelhárítók — megkapták a telefonlehallgatási jelentéseket. Nyilván eltöprengtek rajta: miért szeretik annyira az amerikaiak ezt a Kovácsot? Lehet, hogy be akarják szervezni, vagy talán már be is szervezték... Ilyen apróságok, mint például ez a telefonbeszélgetés, nagymértékben hozzájárulhattak ahhoz, hogy az ember nevét kihúzzák a tartós kiküldetésre esélyes tisztek listájáról. Hogy azután — vagy nyomban akkor — felvegyék egy másikra. Arra a listára, amelyiken a Központba munkára visszarendelendők szerepelnek. Az indok, persze, sokféle lehetett. Az én esetemben az volt, hogy „elpolgáriasodtam", „átnevelésre" szorulok.

Még valamivel okot szolgáltathattam arra, hogy visszarendeljenek a Központba. Kanadából éppen kiutasítottak egy magyar diplomatát. Az előzmény: az illető megpróbált beszervezni egy kanadai állampolgárt, s hogy a leendő ügynököt végképp kompromittálja, a Központ utasítására katonai jellegű információ átadására szólította fel. Ezzel viszont túlfeszítette a húrt: a kanadai nem akart kötélnek állni, inkább jelentkezett a kanadai elhárításnál.

Ezért utasították ki Kanadából a „diplomatánkat", s mivel én akkoriban kanadai referensként dolgoztam, közvetve ugyan, de én is kaptam egy rossz pontot. Egyébként pedig kellett a helyem egy volt miniszter fiának, akit kanadai kiküldetésre szemeltek ki.

„Államérdek"

Amikor pár év múlva — az „átnevelésem" után — újra a Bem rakparton találtam magam, mindössze annyi változást tapasztaltam, hogy az én munkaterületem már nem a miniszterhelyettes Házi Vencelhez, hanem Marjai József államtitkárhoz tartozik. Persze, a „legendámat" ki kellett egészítenem valamilyen, a többévi távolmaradást indokló magyarázattal. Azt mondtam külügyes kollégáimnak, hogy Moszkvába küldtek iskolára. Hitték is, meg nem is ...

Ebből a másodszori külügyi szolgálatomból olyan történetet őrzök, amely jól jellemzi

az akkori időket. Példa ez arra is, hogyan teljesítették a majdnem lehetetlen kívánságot is, ha elég magas helyről jött az államérdeket hangsúlyozó ukáz.

A magyar–amerikai kapcsolatok rendezéséről, többek között a korona visszaadásáról elég intenzíven folytak a tárgyalások. Az amerikaiak rendszeresen este 5 óra körül vagy még kicsit később küldtek emlékeztető jegyzéket Marjainak, akiről tudták, hogy sokáig benn szokott maradni a minisztériumban. Nekem általában meg kellett várnom, kapunk-e aznap anyagot az amerikai követségről, de egyszer valamilyen okból korábban távoztam.

Másnap tudtam meg, mi történt. Amikor megjött az amerikai emlékeztető, Marjai hívatni akart, de mondta a titkárnője, hogy már hazamentem. — Akkor hívják fel otthon! — adta ki az ukázt az államtitkár. A titkárnő közölte, hogy nincs otthon telefonom. Másnap Marjai magához rendelt, és kérdőre vont: hogyhogy nincs telefonom. Elmondtam, hogy már régen beadtam a kérelmet, de azt válaszolták, várnom kell. Marjai azonnal — a jelenlétemben — felhívta Palotás Magdát, a Posta akkori vezetőjét. Előadta, hogy az egyik munkatársának sürgősen telefon kellene, mert fontos, hogy a lakásán is bármikor utol tudja érni.

Palotás Magda csak két dolgot kérdezett. Azt, hogy mikorra tudok hazaérni, utána pedig, hogy vállalom-e a kétszeres alapdíjat. A Ferenc központ ugyanis akkor még nem készült el, és a József központból kellett a vonalat kiépíteni.

Fél óra múlva otthon voltam, újabb egy óra elteltével pedig már fel is szerelték a telefonomat. Láttam, és nem hittem. Most is nagy szó, ha valaki egyáltalán telefont kap, hát még akkor, a hatvanas években! Ráadásul ilyen körülmények között. Hozzá kell tennem, ebben a históriában egyáltalán nem az számított, hogy belügyes vagyok, hanem csakis az, hogy Marjainak szüksége volt a munkámra, és bosszantotta, hogy ilyen apróság miatt nem állhatok bármikor a rendelkezésére. Az egész olyan volt, mint egy mese.

Hamar elterjedt a házunkban, mi történt, különösen, mert egyedül nekem volt telefonom, nemcsak az épületben, hanem az egész lakótelepen is. Kérdezgették, hogyan sikerült elintéznem, hiszen minden igénylő ugyanazt a választ kapta: majd akkor jut telefonhoz, ha felépül a Ferenc központ. Nem mondhattam nekik, hogy ki-ki keresse meg a maga Marjaiját.

Két úr szolgája?

Azt kellett hinnem, olyan vagyok, mint a beteg, akinek a baja újra és újra visszatér. Az a bélyeg, amit egyszer rám sütöttek, az „elpolgáriasodás", másodszor is megfelelő volt ahhoz, hogy a Külügyből visszahívjanak. Immár nem csak közvetve tudtam meg ezt a rólam alkotott véleményt, megmondták a

szemembe is. Két tűz közé kerültem. A Külügy vezetői elvárták, hogy igazi, „echte" külügyesként jó kapcsolatot teremtsek az amerikai és a kanadai partnerekkel, az Akadémia utcai főnökeim, a belügyiek viszont azt kívánták, hogy tartózkodó legyek a nyugati kapcsolataimban, óvatosan, gyanakvóan fogadjam a nyugati diplomaták barátkozási szándékát. Érthető, hogy ennek a két feladatnak egyidejűleg megfelelni nem lehetett.

Ha kollégáim karrierjére visszagondolok, határozottan állíthatom, hogy többnyire azok érvényesültek, akik sumákoltak, visszahúzódtak, a véleményüket megtartották maguknak. Így előbbre juthattak, még ha szakmailag középszerűnek vagy gyengének bizonyultak is. A főnökség szemében a „megbízható, jó elvtárs" többet ért, mint egy szakmailag kiváló hírszerző. Sokszor elhangzott: a mi munkánkban nem az a legfontosabb, hogy hírszerzők vagyunk, hanem az, hogy igazi belügyi szellemben tevékenykedjünk. Aki előbbre akart jutni a hierarchiában, annak azt kellett tudnia mindenekelőtt, hogy ki kivel fröccsözik, melyik főnök szurkol a Dózsának, melyik a Vasasnak.

A Központban ismét operatív munkára osztottak be, de ezúttal már kizárólag amerikai vonalon dolgoztam. Voltak hazai és külföldi megbízatásaim egyaránt. A külföldi találkozók kedvelt színhelye Bécs lett, ahová diplomata útlevéllel igazán nem volt gond eljutni. Ausztria kedvező terepnek számított a magyar hírszerzés számára, több okból is. Közel volt, könnyen kiutazhattunk, és gyorsan haza is jutottunk, az ügynököknek nem jelentett gondot a beutazás Ausztriába, ráadásul nem kellett olyan komoly és kemény elhárítástól tartanunk a semleges „sógoroknál", mint bármelyik NATO-országban.

Bécs elvileg olcsóbb is volt, mintha a találkozót valahol távolabb, egy másik nyugati országban bonyolítottuk volna le. Elvileg, ismétlem, mert volt olyan költséges utam is, amellyel örök időkre magamra haragítottam a főnökömet, újabb rossz pontot szereztem. Éppen Koszigin szovjet miniszterelnök tárgyalt az osztrák fővárosban, amikor odautaztam találkozóra. Átvettem az ügynöktől az anyagokat, és azonnal továbbítottam a követségen dolgozó emberünknek, mert biztonsági okokból én magam nem hozhattam haza.

Aznap este még együtt vacsoráztam az ügynökkel. Nem is lett volna semmi baj, csakhogy az illető csigát, rákot, kagylót és más tengeri herkentyűt kért, ami Bécsben egy jobb helyen már nem éppen olcsó mulatság. A napidíjamon kívül, persze, volt még pénzem dologi kiadásokra, de amint az ügynök egyre csak újabb fogásokat rendelt, úgy foszlott szét a reményem arra, hogy egyáltalán állni tudom a számlát. Végül aztán valahogy kifizettem a fogyasztást, bár a pincér nem adta hozzá a végösszeghez a születési dátumát, mint Budapesten néhány helyen szokás. A számlát persze nem tehettem zsebre, hiszen az ügynök szemében ez igencsak furcsa lett volna.

Itthon aztán következett a feketeleves. A főnököm sehogy sem akarta elhinni, hogy olyan sokat fizettem egy vacsoráért. A gyanakvás akkori légkörében bárki szinte bármiért gyanússá válhatott, és főleg azt fenyegette az intrika is, aki szakmai szempontból az átlag fölé emelkedett. A Külügyben éppen azért éreztem jobban magam, mert ott az emberek megítélésében a jól elvégzett munka volt a meghatározó.

Az egykori K und K hadseregben uralkodhatott olyan szellem, mint amilyet az Akadémia utcában tapasztaltam. Ennek a lényege: nem jó, ha a katona gondolkodik. Ha bárkinek önálló gondolata támadt, jobban járt, ha körülírta, tompította a lényeget. Nem egyszer összeütközésbe kerültem a főnökeimmel, mert másképp ítéltem meg a dolgokat, például azt, hogy egy külföldi személy mennyiben lehet a magyar hírszerzés segítségére. Nem értettem egyet azzal, hogy a megbízhatóság fokmérője egy külföldi esetében az volna, miképp viszonyul a párthoz, az MSZMP politikájához. Egyértelmű volt számomra, hogy ez és a hasonlók nem elvi kérdések, hanem dogmák, amelyeket a vezetés mindenáron érvényesíteni akar.

Mint ahogy a magyar hírszerzés szovjet mintára szerveződött, a gyakorlatot irányító elveket is egy az egyben a KGB-től vették át. A III/I. csoportfőnökség tele volt szovjet tanácsadókkal. Ha a szovjet hírszerzés fő ellenségnek az Egyesült Államokat jelölte meg, akkor természetesen nekünk is az USA lett a mumusunk. De az elveken kívül az együttműködés kiterjedt az információcserére is. Hogy közös akciók is voltak-e a szovjetekkel, arról nincs tudomásom, de feltételezem, hogy lehettek ilyenek.

Nem vártak tőlünk a feletteseink egyebet, mint hogy megbízható fogaskerekek legyünk egy jól működő, olajozott gépezetben. Ha megcsikordult egy picit a kerék, a főnökök máris felkapták a fejüket, hiszen az ilyesmi tűrhetetlennek számított, s ha az olajozás — például a Központban végzett „javító-nevelő" munka — sem segített, akkor a hibás „alkatrészt" sürgősen ki kellett cserélni.

Hamis iratokkal külföldön

Külföldre rendszerint nem a saját irataimmal mentem. Csupán a fénykép volt bennük az enyém. Ezek az iratok minden igazolásnál beváltak, tökéletesnek bizonyultak, persze ha bevitték volna őket egy bűnügyi laboratóriumba, alaposabb vizsgálat után biztosan kiderült volna a turpisság. Ez azonban szerencsére soha nem következett be. Hogy miképp kerültek ezek a papírok a magyar hírszerzéshez, azt végképp nem tudom, nem is tartozott rám.

Az adott országba tehát más irataival utaztam be, mondjuk, mint Franz Wagner müncheni autókereskedő. Jó lett volna persze, ha azt is közlik velem Budapesten, hogy pontosan hol lakik Wagner úr, kik a szomszédai, melyik kocsmába szokott járni, vagy például hol szokta javíttatni az autóját. Ezek-

re a részletekre azonban nem terjedt ki egy-egy akció szervezőinek a figyelme. Tulajdonképpen nagy adag szerencse kellett ahhoz, hogy soha ne bukjak le. Másként fogalmazva: úgy látszik, a magyar hírszerzés e tekintetben sem állt a helyzet magaslatán. Vagy talán az emberei biztonságát nem is tartotta olyan fontosnak?

Mostanában jutott csak eszembe, mi lett volna, ha valami miatt külföldön elkapnak. Pillanatok alatt kiderítik, hogy — a példánál maradva — Franz Wagner sosem voltam, azt pedig nem ismerhetem be: — Uraim, Kovács Béla magyar hírszerző tiszt vagyok. — Mindent mondhattam volna, csak ezt az egyet nem, ez lett volna a legrosszabb megoldás. Vajon segített volna a Központ? Nem hiszem. Olyan csak a filmekben van, hogy megpróbálják menteni az embereiket, vagy — rosszabb esetben — a lebukottat „véletlenül" baleset éri. Így visszagondolva azt hiszem, nagyon fontos embernek kellett lenni ahhoz, hogy itthonról kockáztassanak érte. Én nem számítottam ilyennek, s valószínűleg a sorsomra hagytak volna, másszak ki, ahogy tudok...

Az egyik külföldi akció előtt arra lettem figyelmes, hogy az adott helyszín közelében egy rendőrautó parkol. Az ember agyán ilyenkor átfut a gondolat: engem figyelnek, rám várnak? Ha igen, akkor miért rendőrkocsival? Egyik ország kémelhárítása sem lehet olyan otromba, hogy nyíltan ilyen eszközöket vessen be. Tettem pár kört, volt rá időm, és figyeltem a környéket. Miután semmi gya-

núsat nem észleltem, végül rászántam magam, hogy az eredeti terv szerint kiürítem a tárgyi postaládát. Minden simán ment, úgyhogy utólag csak arra gondolhattam, hogy a rendőrautó véletlenül állt épp ott a közelben, azaz semmi köze sem volt az én akciómhoz.

Egyszerűbben lehetett boldogulni az iratokkal az Egyesült Államokban. Ott ugyanis elegendő, ha valaki a jogosítványával igazolja magát. Viszonylag könnyű feladatokat kaptam, többnyire futárszolgálatot teljesítettem, néha eljutottam a State Departmentbe. Ért azért Amerikában is meglepetés.

Akkor jártam kint egyszer New Yorkban, amikor bemutatták a Zsivágó című filmet. A hatvanas évek közepén lehetett. Néhány kollégámmal elmentem moziba. A film után iszogattunk, beszélgettünk az egyik diplomata lakásán. Megint csak nem tudtam tartani a számat, elmondtam, mennyire tetszett a film. Az volt a véleményem, hogy nyugodtan be lehetne mutatni Magyarországon is.

A szovjet elvtársak, mint később megtudtam, éppen ellenkezőleg ítélték meg a dolgot, szerintük ez egy pocsék, színvonaltalan, szovjetellenes propagandafilm volt. (Valószínű, hogy akármilyen lett volna a film, ugyanígy vélekednek, hiszen az alapul szolgáló könyv szerzője, Borisz Paszternak akkoriban valóságos közellenségnek számított a szovjet politikában és irodalomban.) — Jó lesz vigyázni ezzel a Kovács Bélával! — jött New Yorkból a figyelmeztetés. Megelőzte a hazaérkezésemet.

Minderről úgy szereztem tudomást, hogy a főnökeim hívattak és megkérdezték:

— Kovács elvtárs, magának tetszett a Zsivágó?

— Tetszett, miért ne tetszett volna?

— Hát ha tetszett, miért nem tartotta meg magának az ezzel kapcsolatos kommentárját?

Megint rá kellett jönnöm, hogy kár feleslegesen dumálni...

A külföldön végzett hírszerző munka tulajdonképpen igen hamar rutinná vált számomra, nem okozott különösebb izgalmat, idegi megpróbáltatást. Annál inkább kellett — vagy kellett volna! — vigyáznom magamra a kollégáim körében. Nem hiszem, hogy túl sok jóakaróm lehetett közöttük. Persze az sem kizárt, hogy csupán gyűjtögették a jó pontokat, amikor a „viselt dolgaimról" számoltak be a Központnak. Vagy tán attól féltek, hogy ha egy társaságban elhangzott „gyanús" kijelentésemet nem továbbítják Budapestre, akár cinkossággal is vádolhatják őket?

Végül is úgy festett a dolog, hogy kollégáim többsége — tisztelet a kivételnek, ha volt ilyen — az égvilágon senkiben nem bízott meg, talán még saját magában sem. Ez részben érthető, de az éberség efféle túlhajszolása bizonyára több kárt okozott, mint amennyi hasznot reméltek tőle.

Az embernek a kollégáitól szinte jobban kellett félnie, mint az ellenséges kémelhárítástól. Nehezítette a helyzetemet a „rossz" természetem is: ha igazságtalanság ért, nehezen nyeltem le, és — kiváltképp az első időkben — köntörfalazás nélkül kimondtam a véleményemet. Elég sok hátrány ért emiatt. Végül is rá kellett kényszerítenem magam, hogy kétszer is meggondoljam, kinek mit válaszolok.

Tudtam, hogy szavaim többnyire — a kollégák közvetítésével — eljutnak a főnökeimhez. Ők azonban soha nem azonnal mondták meg, mit kifogásolnak a véleményemben, hanem csak néhány hét, hónap vagy éppen év múlva, amikor szükségesnek látták. Ilyenkor a fejemre olvasták, hogy „elpolgáriasodtam", nem elég jó a kapcsolatom az elvtársaimmal, meggondolatlan kijelentéseket teszek.

Főnökeim nemegyszer szívesen „ledisznóztak" volna, de úgy látszik, a belügyi „illemtan" szabályai szerint ez nem lett volna helyénvaló. Azt viszont többször is hallottam tőlük: „Kovács elvtárs, maga egy sertés!"

Mindig akadt a talonban valami, amit kijátszhattak az ember ellen.

Mindebből törvényszerűen következett, hogy a munkatársaim között nem lehetett igazi barátom, a Cégen kívüli emberekkel pedig egy ponton mindig megfeneklett a társalgás, hiszen a munkámról, az érdeklődési körömről nem beszélhettem velük. Csaknem húszévi hírszerző tiszti tevékenységem és mintegy harmincéves belügyi múlt után keserűen kell megállapítanom, hogy a családomon kívül senkire nem számíthattok igazán.

SZEGED

Hát a falnál, szem a bejáraton

A megbízhatóság fokmérőjének számított, ha valakit kiküldtek tanulni a Szovjetunióba. Aki a szovjet hírszerző iskolát elvégezte, az már a zsebében érezhette a külügyi beosztást és a kihelyezést.

Az iskolára küldendők listáját főnökeink állították össze, de úgy, hogy figyelembe vették a magyar hírszerzéshez beosztott, Budapesten szolgálatot teljesítő szovjet összekötő tiszt véleményét is. Ahogy én tudom, a személyi anyagokat döntés előtt elsőnek a KGB-tiszt nézte át, neki vétójoga volt. Ha valakit megfelelőnek ítélt, akkor ritkán fordult elő, hogy magyar részről megakadályozták volna az illető beiskolázását.

Engem nem küldtek szovjet iskolára, de például a „keresztkomám", L. N. végzett ilyet. Értesüléseim szerint éppen emiatt kellett távoznia a rendszerváltással csaknem egy időben átszervezett hírszerzés, mai nevén Nemzetbiztonsági Hivatal fontos posztjáról.

A kormány illetékesei annak ellenére mozdították el pozíciójából, hogy igen jó szakembernek számított, nagy volt az ismeretségi köre Nyugat-Európában és Amerikában. Azzal a — valószínűleg ki nem mondott — gyanúval illették, hogy annak idején Moszkvában beszervezhették. Azt persze nem tudhatom, hogy a kinti iskolát végzettek között voltak-e olyan kollégák — feltehetően voltak —, akik a szovjeteknek is dolgoztak, a mai kormányzat mindenesetre az

összes olyan régi hírszerző tiszttől megszabadult, aki ebbe a „biztonsági kategóriába" tartozott.

A Cég — ez egyébként természetes volt — a magánéletemre is figyelt. Hogy ennek csak egy jelére utaljak: a lakástelefonom „megbolondult" egyik napról a másikra, közvetlenül egy külföldi utazásom előtt. Arra már nem maradt időm, hogy bejelentsem a bajt, ez a feleségemre hárult. Ki is jöttek a szerelők — az isten tudja, melyik Központból —, és gyorsan kijavították a hibát. Tarthattam volna, persze, egyszerű vonalzavarnak azt, ami történt, de az időzítés, az, hogy a hiba éppen az elutazásom előtt jelentkezett, és hogy a szerelők a távollétemben babrálták a készüléket, joggal keltett bennem gyanakvást.

A feleségem egyébként jóformán semmit sem tudott a munkámról. Ha külföldre utaztam, még azt sem mondtam — mondhattam — meg neki, hová és miért megyek. A lányom sem tudott semmit ezekről a dolgokról. Családunkban lassan-lassan megszokták, hogy valami rejtélyes foglalkozást űzök, amiről nem illik beszélni. Afelett viszont sokáig nem tért napirendre a feleségem rokonsága — különösen az anyósom —, hogy nem templomban esküdtünk. Ez tilos lett volna nekem: sem mint párttag, sem mint belügyi hírszerző tiszt nem tehettem volna ilyet. Nemhogy esküdni nem lehetett templomban, hanem még oda belépni sem.

Már a nősüléshez is előzetes engedélyre volt szükségem. A feleségemet és családját ellenőrizték, szakmai kifejezéssel „lepriorál-

ták", és csak azután vezethettem választottamat az anyakönyvvezető elé, hogy megkaptam erre a belügyi áldást. Ha valaki olyan nőt vett feleségül, akit a felettesei szerint nem lett volna szabad, nem kevesebbet kockáztatott, mint hogy azonnal leszerelik. Tehát „csak" annyira szóltak bele a magánéletembe, hogy adott esetben választhattam volna a feleségem és a Cég között.

Külföldön járva nemegyszer akadt meg a szemem a kirakatok kínálatán, és hoztam is szép holmikat a lányomnak és a feleségemnek. Egy idő után az egyik szomszédom megkérdezte Jolitól, nem adna-e el neki olyan ruhát, amit a kislányom már kinőtt. Feleségem beszámolt nekem erről az ajánlatról, s én azonnal sejtettem, mi lehet mögötte. Lehet, hogy alaptalan volt az aggodalmam, de bízvást gondolhattam arra: ha az ajánlat esetleg beugrató jellegű, és mi elfogadjuk, még azt is rám foghatják majd, hogy üzletelek a Nyugatról behozott holmikkal. A háttér jobb megértéséhez egyébként azt is hozzáteszem, hogy a házban nem csak egyedül én voltam belügyi dolgozó.

Valósággal beépült a reflexeimbe az állandó gyanakvás és a készenlét arra, hogy bármi rossz megtörténhet velem, és „jóakaróim" bármikor „bevihetnek az erdőbe". Így hát a szomszéd — talán teljesen ártalmatlan — ajánlatára nemet kellett mondanunk.

Ha szabadságra mentem, a Központban természetesen tudniuk kellett, hol tartózkodom, szükség esetén hol érhetnek utol.

Rokonok, barátok, ismerősök körében, társaságban általában kerültem, hogy a munkámról beszélgessünk. Persze ha mégis faggattak, mondtam néhány szót, afféle általánosságokat a külügyi munkámról. A Cégnél a szakmai zsargon erről azt mondta: „külügyi fedésem" van. Két személyi igazolványom volt. Az eredetit a belügyben tartották, a „fedés" céljából kiállított pedig a zsebemben lapult. Ez utóbbinak a munkahely rovatában szabályos beírás és pecsét tanúsította, hogy a Külügyminisztérium dolgozója vagyok. Természetesen volt külügyi belépőm is. Emellett, amikor a Központban dolgoztam, magamnál hordtam az Akadémia utcai ki-bejáráshoz szükséges belügyi igazolványt. Némi rutinnal hamar eljutottam odáig, hogy tudjam, mikor melyik zsebembe kell nyúlnom ahhoz, hogy szükség szerint a külügyi vagy a belügyi irataimat vegyem elő.

Ha telefonon kerestek a Külügy központi számán olyanok, akik úgy tudták, hogy ott dolgozom, akkor sem volt semmi baj. A központos a Külügyből át tudta adni a hívást a hírszerzés telefonközpontjának, ahonnan házi vonalon fölszóltak és figyelmeztettek: Kovács elvtárs, külügyi hívása van. Így ki volt zárva a lebukás, igaz, a hívó kicsit csodálkozhatott, mennyit kell várni a kapcsolásra és egymás után két központos is tárgyal vele. A másodikat, persze, akár a titkárnőmnek is vélhette, hacsak nem furcsállta azt, hogy a „titkárnő" zordon „tessék"-kel jelentkezik. Az én időmben onnan lehetett bizto-

san tudni, hogy az ember a Belüggyel beszél, hogy köszönés, vagy az intézmény nevének bemondása helyett csak egy barátságtalan „tessék" hangzott el.

Hírszerző szakmai „betegség" volt például: presszóban vagy étteremben úgy foglaltam helyet, hogy szemmel tarthassam a bejáratot, illetve a helyiség többi részét, és hogy a hátam mögött lehetőleg ne üljön senki. A legjobb helynek számított tehát egy fal melletti asztal vagy valamelyik sarok. Tilos volt egyébként elmennünk bármelyik nyílt belügyi intézménybe, például a BM Zrínyi utcai klubjába.

Véremmé vált, hogy igen sűrűn rágyújtottam, akkor is, ha nem kívántam a cigarettát. Ezzel is időt nyertem, többet gondolkodhattam, mielőtt egy-egy kényes kérdésre válaszolok.

Ha társaságban ittunk, részint jól kellett bírnom az italt, részint meg soha nem ihattam annyit, hogy ne legyek teljesen ura önmagamnak. Voltak olyan trükkök is, hogy szinte sohasem ittam ki fenékig a poharamat, vagy néha csak a számhoz emeltem, és megnedvesítettem az ajkamat anélkül, hogy kortyoltam volna. Rutinná vált, hogy nem döntöttem magamba fenékig az italt, hanem csak nyalogattam, nehogy idő előtt az asztal alá kerüljek.

Egyszer a sógorom valósággal megneheztelt, amiért csak mértékkel iszogatok és nem tartom vele az iramot. Hiába, a szokásaim erősebbek voltak... A memóriámat sem tudtam kikapcsolni soha: akaratlanul is min-

dig olyan intenzíven figyeltem a társalgást, mintha titkos találkozón ülnék, ahol nem készíthetek — miként soha máskor sem — jegyzeteket, hanem mindent a fejemben kell tartanom. Ez, persze, nem látszott, nem is látszhatott meg rajtam.

Adódott olyan helyzet is, amikor mégis feljegyzéseket kellett készítenem. Ilyenkor azonban preparált jegyzettömböt használtam. Miközben írtam, állandóan dohányoztam, s ha rendkívüli helyzet adódott volna, például el akarják venni tőlem a jegyzettömböt, akkor elegendő lett volna ráejtenem a cigarettát, hogy az egész egy pillanat alatt megsemmisüljön, elégjen.

A szakmai rutin részévé vált, hogy ha bárkivel beszélgettem — és rajtam múlt —, akkor mindig szólt mellettünk a rádió. Biztonsági óvintézkedés volt ez, védekezés az esetleges lehallgatás ellen. Egy idő múlva azonban beszélgetés elején már akkor is automatikusan bekapcsoltam a rádiót, ha erre egyébként nem lett volna szükség.

Rászoktam arra is, hogy céltudatosan nekem kell irányítanom a társalgást. Ez hozzátartozott az információszerzés technikájához. Előre felkészültem arra, mit és hogyan fogok kérdezni. Ahogy a „jó öreg" Sztálin, aki „mindenhez" értett, a nyelvtudományokról szóló művében írta: sok függ a kérdés feltevésétől. Soha nem közvetlenül, hanem indirekt módon kérdeztem rá arra, ami érdekelt. Ha beszélgető partnerem kitért a válasz elől, jóllehet szinte biztos volt, hogy birtokában van az információnak, akkor tud-

hattam, hogy ez nem véletlen: valószínűleg nem akar válaszolni.

Ilyen előzmények után, ezekkel a tapasztalatokkal érkeztem el életem legfontosabb állomásához, a távol-keleti megbízatáshoz.

Polgár úr a CIA-tól

Még alig láttam valamit Saigonból, amikor újabb telefonhívást kaptam az amerikaiaktól. Ezúttal nem barátkozó beszélgetésre hívtak. A vonal másik végén Tom Polgar, azaz Polgár Tamás volt, az amerikai Központi Hírszerző Hivatal, a CIA saigoni rezidense. Ő volt tehát az amerikai kémszervezet helyi főnöke. (A névjegyén ez persze nem szerepelt, de mindenki tudta róla. Volt vagy ötszáz beosztottja, hatalmas apparátusa, több osztály tartozott az irányítása alá.) Mondta, hogy találkozni akar velem, és felajánlotta, hogy amennyiben ez számomra könnyebbség, beszélhetünk magyarul is.

Maradtunk az angolnál, majd Polgár — kollégáimmal együtt — meghívott egy tájékoztatóra, úgynevezett *briefing*re.

Küldték a kocsit, mentünk. Polgár úr tájékoztatta a megjelenteket arról, hogy szerinte mi várható az észak-vietnamiak részéről, és hogyan felelnek majd erre a déliek. Olyan információkat adott, amelyekből összeállíthattunk egy rejtjelzett táviratot a Központnak.

Bár mi, magyarok viszonylag jóban voltunk Polgárral, múltjáról, szokásairól nem

túl sokat tudtunk. Ezért igencsak megörültem, amikor három évvel később, már itthon, sok érdekes részletet olvashattam róla Frank Snepp *Decent Interval* című könyvében.

Tom Polgar egy dél-magyarországi parasztcsaládból származott. A húszas évek elején született, és zsidó lévén, a náci Németország terjeszkedése elől családjával együtt kivándorolt. Különböző országokban többkevesebb időt töltve tűrhetően megtanult franciául, görögül, spanyolul, angolul és németül. Magyar akcentusa azonban mindig érezhető volt.

A második világháború kitörése már az Egyesült Államokban érte. Besorozták a hadseregbe, majd nyelvi adottságaira felfigyelve a hírszerzés (*Office of Strategic Services — OSS*) szerezte meg magának. Kiképezték, és a német vonalak mögött ejtőernyővel ledobták. Semmi egyéb nem volt nála, csak egy hamis náci párttagsági könyv. Csodával határos módon túlélte a viszontagságokat, hasznos hírszerző munkát végzett Berlinben és környékén. Ez nem kis teljesítménynek számított egy olyan magyar zsidótól, akinek a némettudása nem volt éppen tökéletes — írja Snepp.

A háború után a fiatal Polgár csillaga gyorsan emelkedett az újonnan létrejött Központi Hírszerző Hivatalban (CIA). Lucian Truscett tábornok segédtisztje lett. Ez a második világháborús hős az ötvenes években a CIA 1600 főt számláló nyugat-németországi kirendeltségét vezette. Truscett mellett dolgozva Polgár vezetői gyakorlatra tett

szert. Németország után a világ számos helyén teljesítette a CIA megbízásait, szorgalmával kivívta főnökei megbecsülését. A hatvanas évek végén már Argentínában vezette a kémszervezet kirendeltségét.

Itt hajtotta végre Polgár azt az akciót, amelynek következtében még inkább felfigyeltek rá a hírszerzésnél. Amerikaiak egy csoportja eltérített egy repülőgépet, és amikor Buenos Airesben leszálltak, Polgár tárgyalni kezdett velük a túszok szabadon bocsátásáról. Mivel a gépeltérítőknek igencsak melegük volt, felajánlotta, hogy üdítőt küld nekik. A kólásüvegekbe azonban altatót kevertek, s amikor a túszszedők elbóbiskoltak, Polgár ismét felment a gépre és elvette a fegyvereiket. Mindezt a CIA központjában hőstettként értékelték, s kinevezték az akkoriban legfontosabbnak számító saigoni kirendeltség vezetőjévé azt az embert, aki azelőtt még a lábát sem tette be Ázsiába.

Polgár mindig kívülállónak érezte magát a CIA bürokráciájában, és mint *outsider*, úgy érezte, hogy állandóan bizonyítania kell alkalmasságát és tudását. Számára Kissinger személyisége ugyanolyan fontos volt, mint a politikája, mivel Kissinger múltja és akcentusa egyaránt azt bizonyította, hogy idegenek is érhetnek el sikereket az amerikai diplomácia elit világában.

A CIA-főnök dolgozószobája — ahogy Snepp leírja — igencsak illett az egyéniségéhez. Egy óriási tölgyfa íróasztal csaknem betöltötte a szoba felét, Polgár emögött ülve fogadta beosztottjait, akiket egyenes hátú,

kényelmetlen székre ültetett. A dolgozószoba falát nagyméretű karikatúra díszítette. Ez a Vietkong (így nevezték Nyugaton a saigoni rendszer ellen harcoló dél-vietnami hazafiakat — *A szerk.*) egyik katonáját ábrázolta, amint lövedéket tölt egy elefánt ormányába, miközben társa arra készül, hogy egy hatalmas kalapáccsal rácsapjon a szerencsétlen állat heréjére. A kép felirata: „A Vietkong utolsó támadása — a nehéztüzérség". A rajz jól jelképezte Polgár sajátos humorát.

Polgár tájékoztatója után egyre szaporodtak az amerikai meghívások. Vendéglátóim szívesen beszélgettek velem, talán azért is, mert — jó néhány kint lévő magyar kollégámtól eltérően nekem nem kellett mindent kétszer-háromszor elmondaniuk, nem kérdeztem vissza minduntalan.

Egyszer egy B-52-est láthattam belülről. Amikor az óriásgép Tan Son Nhutra szállított valamit az amerikaiaknak, Polgár meghívott bennünket — csak a magyarokat! —, nézzük meg, milyen a gép belülről.

Valamelyik tájékoztatón találkoztam Frank Snepp-pel, aki úgy mutatkozott be, hogy ő az amerikai nagykövetségen az információk értékelésével foglalkozik. Snepp-pel is jó viszonyba kerültem, többször találkoztunk, és mindig adott valamilyen hasznos információt.

Frank Snepp könyvében egy helyütt leírja, hogy a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság magyar tagozatának tagjai — „elődeim" az első csoportból — hogyan „foglalkoztak" vele. Bizonyára feltételezték

róla, hogy hírszerző tiszt — írja —, ezért egy este két magyar vacsorára hívta meg a Viet My nevű saigoni étterembe. Marhasültet és francia bort rendeltek, majd faggatni kezdték, hogy ki a főnöke és mi a beosztása a nagykövetségen. Snepp azonban csak nevetett, kissé együgyűnek adva ki magát, s panaszkodott, hogy a fiatal diplomatáknak milyen kicsi a fizetésük. Valósággal sugallta a magyaroknak — emlékszik vissza —, hogy egy-két jól elhelyezett dollár eredményeként akár titkok birtokába is juthatnak. A magyarok hátba veregették, egyre csak töltögették a bort, és megjátszották, hogy már szinte teljesen részegek, csak hogy Snepp is velük igyon. Végül, már a desszertnél, Snepp véget vetett a színjátéknak, és hűvösen megleckéztette a magyarokat, megmagyarázva az „enyhülés előnyeit és a lerészegedés kockázatát a trópusokon". Ezután elegánsan távozott, s az utolsó kép, amit látott, az volt, hogy a két magyar „az asztal fölött hajba kapott azon, melyikük állja a tetemes számlát".

Polgártól egy briefing után megkérdeztem, miért tájékoztatnak bennünket ilyen részletesen.

Így válaszolt:

— Nézze, Kovács úr, ennek egyszerű oka van. Magukon keresztül sokkal hamarabb eljutnak az információk Moszkvába, mint ha diplomáciai csatornákon át közvetlenül tájékoztatnánk az oroszokat.

Meg kell jegyeznem, hogy mindez 1974-ben történt, amikor a szovjet–amerikai kapcsolatok mélyponton voltak. Akkoriban —

ha jól emlékszem — még amerikai nagykövet sem tevékenykedett Moszkvában, csak ügyvivő.

Az amerikaiak azt is „tudatták" velünk, illetve rajtunk át Moszkvával, amit a saigoni kormánytól kaptak információként, tehát például a fogolycserék időpontját, az érintettek névsorát.

Saigoni magyarok

A kinti magyar kolónián volt rezidentúrája — vagyis képviselete — a katonai hírszerzésnek, az MNVK-2-nek: ez diplomatákból és katonatisztekből állt. Ugyancsak volt rezidentúrája a katonai elhárításnak, azaz az akkor a Belügyminisztériumhoz tartozó III/IV. csoportfőnökségnek. (Lehet, hogy az ő embereik közül egy-kettő a kémelhárításnak, a BM III/II. csoportfőnökségnek is dolgozott.) Azután ott voltunk mi, a hírszerzés, a III/I. A mi rezidentúránk — a titkos munkatársakkal együtt — mintegy tíz főt számlált. Voltak azért kint „sima" diplomaták is, akik egyenesen a Külügyből érkeztek, valójában persze titkos munkatársat lehetett találni közöttük is.

Még Pesten "elosztottuk" egymás között a titkos munkatársakat. (A főnökömmel és útitársammal, dr. Keszei Ervinnel.) Olyan diplomaták voltak ezek, akik már korábban is a hírszerzésnek dolgoztak, a Központ ezért szemelte ki őket. Személyesen egyikkel sem találkoztunk, csak fényképről ismertük őket.

Erviné volt az elsőbbség a kiválasztásban: a „szemrevalóbbakat" kiemelte közülük, a többit pedig „ezek legyenek a tieid" felkiáltással adta nekem.

Feladataim közé tartozott, hogy ezekkel a titkos munkatársakkal (ahogyan egymás közt neveztük őket: a tm-ekkel) kapcsolatot tartsak. Nem kívánom megnevezni őket, hiszen az akkor még fiatal emberek közül sokan ma is aktívak a társadalmi vagy a kulturális élet valamelyik területén, és azt hiszem, nem lenne helyénvaló, ha a magyar hírszerzéssel akkor fenntartott kapcsolatuk befolyásolná a mai megítélésüket. A tm-ekkel rendkívül szívélyes, majdhogynem baráti viszonyt alakítottam ki. Hangsúlyozni szeretném, hogy ezek az emberek semmilyen anyagi ellenszolgáltatást nem kaptak, semmilyen anyagi vagy más előnyhöz nem jutottak azért a segítségért cserébe, amit kaptunk tőlük.

Az egész kinti magyar részleg élén előbb Esztergályos Ferenc, majd Lőrincz-Nagy János állt, mindketten nagykövet rangban. Ők karrierdiplomaták voltak, vagyis hivatásos diplomaták, az élet mégis úgy hozta, hogy beosztottjaik zömmel hírszerző tisztek, katonák vagy rendőrök lettek. Szerencsére ez nem okozott különösebb súrlódást, a nagykövet a mi munkánkba nem szólt bele. Mielőtt kiutaztunk volna Saigonba, főnökünk, Rajnai találkozott Lőrincz-Naggyal és megegyeztek abban, hogy a hírszerzők minden futárcsomagban egy-két politikai jelentést is

küldenek a Külügynek, tehát diplomataként is eleget tesznek kötelességüknek.

A nagykövet az úgynevezett nagybizottságban vett részt, amelynek üléseire mi, beosztottak soha nem jutottunk be. A nagybizottságon belül külön működött egy úgynevezett katonai bizottság, ennek az ülésein Csapó vezérőrnagy képviselte a magyar felet. Lőrincz-Nagyot egyébként a tanácskozásokra többnyire elkísérte egy-két beosztott diplomatája, ami nem volt éppen felesleges fényűzés, mert ő maga nem túl jól beszélt angolul.

Rendkívül nagy volt az ellentét a külügyesek és a katonák között. A diplomaták mind szállodában laktak, a katonákat viszont — ha nem voltak beosztva valamelyik körzeti csoportba — a Tan Son Nhut-i repülőtéren szállásolták el. Ez a megkülönböztetés eleve feszültséget teremtett. Hogy mást ne mondjak, a katonai hírszerzők nehezen fogadták el, hogy belügyes kollégáik urasabban élhetnek.

A nemzetközi bizottságban havonta váltakozott, melyik ország adja az elnököt. Minden negyedik hónapban tehát mi voltunk a sorosak. Mivel a vietnamiak — tudja isten, mi okból — ragaszkodtak ahhoz, hogy a fogolycseréket a magyar elnökség ideje alatt bonyolítsák le, ilyenkor különösen megszaporodott a munkánk. Szinte minden második nap fogolycserére került sor Vietnam legkülönbözőbb részein.

A belpolitikai csoporton belül, ahová beosztottak, egy idő után nekem jutott a fel-

adat, hogy a sajtószemléket elkészítsem. Ennek kapcsán nézeteltérésem támadt a katonákkal. Ha például azt írta az újság, hogy a kommunisták támadást indítottak itt vagy ott, de azt a kormánycsapatok visszaverték, akkor én a sajtószemlében természetesen ragaszkodtam az eredeti szóhasználathoz, nem stilizáltam semmit. A katonák közül Bordán János és mások kifogásolták a módszert, mondván, hogy „az elvtársak szemét csípi", ha így fogalmazok. Ide tartozik, hogy az általam készített sajtószemlék egyaránt eljutottak a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság vezetőihez, illetve a budapesti Külügyminisztériumba. Persze, ami jó volt az egyiknek, az zavarta a másikat, én pedig ebben a helyzetben aligha tudtam volna mindenki kedvére tenni.

1973 végén utazott Vietnamba az első magyar csoport. Mi a váltás voltunk, s utánunk még egy harmadik magyar csoport következett. Ők jártak a legrosszabbul, hiszen néhány hónap múlva haza kellett térniük, mert az északi erők a DIFK csapataival karöltve 1975 tavaszán bevették Saigont, s néhány napon belül egész Dél-Vietnam — ahogy akkor mondtuk — felszabadult.

A bizottságban részt vevő másik három ország kiküldötteivel kizárólag munkakapcsolatot tartottam fenn. Jóformán azt sem tudtam, hol laknak. Még a lengyelekkel sem voltunk különösebben jóban, hiába képviselték ők is egy szocialista ország hírszerzését. Ne feledjük, hogy 1974-et írtunk. Nem egészen négy évvel azelőtt bukott meg a Gomulka-féle vezetés, átadva a helyét Gierekéknek, a lengyelországi belpolitikai helyzet pedig továbbra is elég képlékenynek látszott, s valószínű, hogy Moszkva sem bízott különösebben a lengyel kollégákban. Varsó már akkor is az egész kommunista világ gyenge láncszemének tűnt.

A lengyelek „becsületét" valószínűleg az teremtette meg, hogy 1956-ban — amint azt nyugati forrásokból megtudtam — éppen a lengyel pártvezetés, illetve hírszerzés révén került nyilvánosságra Hruscsovnak az a titkos beszéde, amelyet februárban, az SZKP XX. kongresszusának zárt ülésén mondott el. Emlékezetes, hogy Hruscsov ekkor leplezte le a sztálini személyi kultusz bűneit. A beszédet nem akarták nyilvánosságra hozni, de tartalmáról tájékoztatták a „testvérországok" vezetőit.

Beszélték, hogy egy lengyel diplomata szinte az utolsó pillanatban úszta meg a hadbíróságot. Disszidálni akart, de az elvtársai rájöttek a szándékára és úgy döntöttek, hazaviszik Varsóba. Igen ám, de túl kis adag nyugtatót vagy kábítószert adtak be neki, mert miközben a repülőtéri előcsarnokban kétfelől karon fogva „kísérték" a beszálláshoz, magához tért s rájött, mi történik vele. Amikor egy dél-vietnami tiszt mellett haladtak el, angolul segítséget kért tőle. Pár pillanat múlva már géppisztolyok szegeződtek rájuk, a lengyel pedig közölte, hogy politikai menedékjogot kíván kérni, így a kormánykatonák védőőrizetükbe vették. Hogy aztán Amerikában kötött-e ki vagy a „szabad vi-

lágban" máshol, azt nem tudom. Az viszont biztos, hogy alapos fejmosást kaptak Varsóban a lengyel kollégák.

Kígyó ellen surranó

Hogyan telt el Saigonban egy átlagos napom? A munkaidőt eleve meghatározta az az előírás, hogy a trópusokon, így Vietnamban is csak hat órát volt szabad dolgoznunk. Reggel nyolcra jártunk be a légitámaszponton lévő irodánkba. Ott megittuk a kávét, amit a vietnami alkalmazottak főztek nekünk. Sok kávét kaptunk a fogolycserék alkalmával, ezt adtuk oda az irodai személyzetnek: gazdálkodjanak vele.

Kettőig tartott a munkaidő, ekkor — többnyire még a légitámaszponton — megebédeltünk. A négy nemzet képviselői felváltva adták az ebédet: mindennap más specialitást kóstolhattunk meg. A magyar katonákat kísérő szakács különösen kitett magáért. A közös étteremben nagy sikere volt például a paprikás csirkének.

A Tan Son Nhut-i ebéd után, még ha lett volna is rá időnk, ritkán következett délutáni szieszta. Attól féltünk ugyanis, hogy ha délután szunyókálunk, éjjel nem tudunk majd aludni. Ezért aztán inkább kimentünk a DAO-ra (a *Defense Attaché's Office* rövidítése — *A szerk.*), úszkáltunk, ultiztunk. Szerettünk oda járni, mert mindig lehetett kapni hideg sört, és ha valaki túl erősnek érezte a sört, whiskyvel is hígíthatta. Hihetetlenül olcsó volt az ital, igaz, csak dollárért lehetett vásárolni. A DAO-ról estefelé tértünk haza a szállodába.

Az amerikai követség katonai attaséjának hivataláról (Defense Attaché's Office — DAO) részletesen szól már említett könyvében Snepp. Kiderül, hogy a DAO-nak 400 polgári alkalmazottja volt, 50 amerikai katonatiszt és 2500 amerikai polgári tanácsadó tartozott hozzá. 1973 nyarán a Fehér Ház már azt tervezte, hogy létszámcsökkentést hajt végre a DAO-nál. Ennek az állt a hátterében, hogy Kissinger titkos biztosítékokat adott Le Duc Thónak: ha Hanoi megtartja a párizsi békeegyezményben foglaltakat, akkor Washington visszavonja azokat a polgári tanácsadókat, akik segítették a dél-vietnami hadsereget ütőképességének fenntartásában.

Graham Martin, az USA saigoni nagykövete viszont ellenezte a létszámcsökkentést, részint mert szükségesnek tartotta a DAO működését a dél-vietnami rendszer fennmaradásához, részint mert úgy vélte, hogy a DAO hírszerző apparátusa jól kiegészíti a CIA tevékenységét, egyben ellensúlyt is jelent neki.

A washingtoni kormány azonban szinte állandó harcot vívott a kongresszussal az amerikaiak vietnami jelenlétének költségei miatt. A párizsi tűzszüneti egyezmény életbelépése után az amerikai honatyák szemében igencsak túlzottnak tűnt, hogy egyedül a DAO fenntartása Saigonban évi 30 millió dollárba kerül, ami magában foglalta az élel-

miszerraktárak folyamatos feltöltését éppúgy, mint a DAO saját úszómedencéjének a karbantartását és tisztítását.

Akárhogy is vitáztak az amerikaiak a katonai attasé hivatalának jövőjéről, nekünk, magyar diplomatáknak igen jól jött, hogy szabadidőnket kulturált, kellemes helyen tölthettük.

Munkahelyemen egyébként az úgynevezett belpolitikai csoportba kerültem. Az volt a feladatom, hogy legális források felhasználásával adatokat gyűjtsek és elemzéseket készítsek a dél-vietnami belpolitikai helyzetről. Az elkészített anyagokat a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság (*ICCS*) rendelkezésére bocsájtottuk, a sajtószemléket pedig a későbbiekben a magyar Külügyminisztériumba is eljuttattuk.

A magyar diplomaták és katonák részben Saigonban, részben vidéken teljesítettek szolgálatot. Meg volt szabva, hogy hány diplomatának kell Saigonban, hánynak pedig egy-egy vidéki ellenőrző ponton dolgoznia. Hasonló volt a helyzet a katonáknál is, azzal a különbséggel, hogy ők nemigen tudtak angolul, ezért az ellenőrző pontokra beosztott parancsnokok — többnyire alezredesek — mellett tolmács szolgált. Bevonultattak itthon jó néhány, nyelvet tudó fiatalembert, köztük külkereseket és újságírókat is, és Vietnamba vezényelték őket. A diplomatákat egyébként arról lehetett megismerni, hogy — jóllehet ők is egyenruhában jártak — nem viseltek rangjelzést.

Úgynevezett surranóban kellett járnunk — a kígyók miatt. Az csak filmekben látható, hogy a kígyó felemelkedik a földről és úgy támad. Valójában alattomosan, legfeljebb a boka magasságában próbálja megmarni az embert. A surranó tehát védelmet jelentett, mert a vastag bőrbe a támadó kígyónak „beletörhetett a foga".

Mivel hellyel-közzel besegítettem a katonáknak, parancsnokuk, Csapó Viktor egy alkalommal tréfásan felajánlotta — rendfokozat nélküli egyenruhámra mutatva —, hogy jó munkám elismeréseképpen előléptetnek alhadnaggyá. Azt válaszoltam, hogy ragaszkodom a zászlós rendfokozathoz, mert még fiatal ember vagyok, s emlékszem, hogy a Karády-filmekben mindig a zászlósoknak jutottak a legjobb nők. Egyébként akkor már százados voltam...

A gyakorlóruhát és a surranót csak vidéki utakra, többnyire fogolycserékre kellett felöltenünk. Különben a munkahelyünkön civilben voltunk. Nemcsak az otthonról hozott saját ruhánkat viseltük, hanem a Saigonban csináltatottakat is. Hihetetlenül olcsón és gyorsan dolgoztak a helybeli szabók — mégpedig olyan könnyű indiai anyagból, amelyet könnyen átjárt a levegő. Az így készített ruhában az ember jobban elviselte a hőséget. Hasonlóképpen juthattunk kevés pénzért kitűnő kígyóbőr cipőhöz, szandálhoz is.

Mindannyiunkat megviselt az esős évszak. Olyan esőket sehol a világon nem láttam. Jött a fekete felhő a Dél-kínai-tenger felől, s annyi, de annyi vizet zúdított Saigon-

ra, mintha dézsából öntötték volna. A harminc fokos aszfalton a víz szinte nyomban elpárolgott, így néha valósággal „ködbe" burkolódzott a város.

Nem volt könnyű megszokni a napi többszöri felhőszakadást, ami ráadásul fél éven át tartott. Az esős évszak elmúltával, november-decemberben végre beköszöntött a nyár, s karácsonyra — amit a helybéli katolikusok is megünnepeltek — beérett a gyönyörű görögdinnye. Egy nagy dinnye olcsóbb volt, mint egy doboz sör.

Amikor nagyon „hideg" volt Saigonban, a hőmérő akkor is 22 fokos meleget mutatott. Ez ott-tartózkodásom alatt egyszer fordult elő a száraz évszakban. A kormány akkor azonnal szükségállapotot vezetett be, és a fázó vietnamiaknak pufajkafélét osztogattak. Mint holmi csodabogarakra, úgy néztek ránk a vietnamiak: hogy lehet rövid ujjú ingben járni ebben a „szörnyű hidegben".

Kígyóvér

1974 februárjában provokáció érte a magyar ellenőrző bizottságot. Ez nem apróság volt, hanem komoly incidens. Egy magyar katona gépkocsija elé löktek egy biciklis gyermeket, s ő már nem tudott lefékezni, a gyermek meghalt. A helyi angol nyelvű lap, a *Saigon Post* következő kiadásában öles betűkkel jelent meg a tudósítás: „a kommunisták már nem csak a fronton irtják a gyermekeinket". Ekkor megtiltották a magyar diplomatáknak, hogy maguk vezessék a gépkocsijukat, mindenki mellé a dél-vietnami külügyminisztérium által kijelölt helyi sofőrt adtak.

A már említett főnököm, Keszei, aki később otthon szívrohamban fiatalon meghalt, nagyon szeretett autózni, így ezután maga járt ki éjjel Tan Son Nhutra a táviratokat fogadni és elküldeni. Az én életem ettől kezdve valamivel nyugodtabbá vált, több lett a szabad estém. Bárhova mentem ezentúl, még találkozókra is, a sofőröm vezette a kocsit. A kis vietnamiról csak később tudtam meg, amikor 1975 tavaszán Saigon felszabadult, hogy az északiak embere volt. Ő lett ugyanis a saigoni katonai körzet parancsnoka.

Nem kellett különben mindenhova autóval mennünk, hiszen Saigon központja, ahol fehér ember egyáltalán megfordult, nem túl nagy területet foglalt magában. Ha például Chan Tin atyát látogattam meg, akkor a szállodától — ha nagyon lassan haladtam — vagy öt percet kellett sétálnom. A kínai kereskedőhöz Cholonba viszont már autóval mentem. Ilyenkor egy-két utcával előbb állítottam meg a kocsit, és a sofőrnek meghagytam, hogy ott várjon, majd gyalog mentem a találkozóhelyig.

A szállodai szobákat úgy osztották el, hogy a fiatalabb, beosztott diplomaták — köztük én is — a gyöngébb hotelba, az Astorba kerültek. A főnökök a jobbik szállodát, a Palace-t választották ki maguknak. Így esett, hogy Ervinnel nem is egy helyen lak-

tunk. Szerencsére csupán száz méter választotta el egymástól a két hotelt.

A fizetésünk egy részét dollárban, a nagyobbik hányadát helyi pénznemben, dongban kaptuk. Ez utóbbi annyi pénzt jelentett — az ottani keresetekhez és árakhoz viszonyítva —, hogy szinte képtelenség volt elkölteni. Egy saigoni tisztviselő havi fizetése 15-20 ezer dong volt, nekem félhavi keresetem ennek a két és félszerese.

A fizetésem tíz százalékát eleve nem kaptam kézhez, azt átutalták az OTP-nél vezetett devizaszámlámra. A dongfizetésen kívüli részt pedig dollárban folyósították: ez inkább csak zsebpénznek számított, hiszen ha jól emlékszem, a havi 300 dollárt sem érte el.

Mindebből igazán jól élhettem, mert a szállodaszámlát nem nekem kellett állnom, az ebéd a munkahelyemen pedig igazán nem került sokba. Néha-néha megengedhettük hát magunknak, hogy jobb helyen vacsorázzunk. Emlékszem arra az igen előkelő étteremre, ahol többször vacsoráztam. Graham Green itt, a gyarmati időkben épült Continental Hotelben írta a *Csendes amerikait*. A patinás, régi étterem teraszán ereklyeként mutogatták az író sarokasztalát, oda nem is ülhetett senki. A másik kedvenc helyem a Viet My nevű étterem volt. Ott, ha jóllakásig rendeltem a legjobb ételeket, akkor se fizettem többet ezer dongnál.

Egy alkalom kivételével. Igazi ínyencségnek számít ugyanis Vietnamban, ha az ember kígyóvért iszik. Persze nem magában, úgy az igazi, ha Rémy Martin konyakba ke-

verik. Egyszer mi, magyarok is megengedtük magunknak ezt a luxust a Viet My éttermben. A kígyókat hat-nyolcszáz kilométer távolságból, a Központi Fennsíkról hozatták, és betonkádakban tartották.

Azt mondják, a kígyó rendkívül jámbor állat, amíg fel nem bosszantják. A vére is csak úgy az igazi. Ezért egy vietnami gyerek addig harapdálta a kiválasztott kígyó farkát, amíg az elég mérges nem lett. Ekkor a fiú levágta a fejét, és konyakba folyatta ki a vérét. Elmondták, hogy mivel a kígyó reflexei tovább működnek, ez a fajta annyira veszélyes, hogy egy órán belül még a levágott fejének is halált okozhat a marása.

Az ilyen itókához természetesen kígyóhúst illik enni, mégpedig filézve és roston kisütve. Olyan finom fehér húsa van, mint a csirkemell. A főfogáshoz pedig banánlevélből erjesztett pálinka dukál, de csak egy gyűszűnyit szabad inni belőle, mert nagyon „fejbe vágja" az embert.

Az ilyenfajta kígyóvéres vacsora állítólag — a helyiek így tartják — fokozza a férfierőt. Értékét mindenesetre jelzi, hogy a Viet My étteremben ez a menü 15 ezer dongba került, míg egy szokásos vacsora csak az egytizedébe.

Éjszakai táviratok

A magyar Külügyminisztérium akkoriban mindennap 16.00 órakor továbbította a külképviseleteknek a táviratokat, ez a mi ese-

tünkben helyi idő szerint 23.00 órát jelentett. Jó egy órát tartott, amíg a rejtjelző kiválasztotta a táviratok közül a ránk vonatkozókat és megfejtette őket. (Itt jegyzem meg, hogy a külügyi táviratok együtt érkeztek a belügyi hírszerzés, illetve a katonai hírszerzés táviratival, és a rejtjelző dolga volt, hogy szétválogassa őket.) Igencsak elmúlt már éjfél, mire odáig jutottunk, hogy a fejemben „magammal vihettem" a Központból érkezett utasításokat, és a repülőtérről a városközpontba visszatérve továbbíthattam őket a főnökömnek.

Igen ám, de 24 órától szigorú kijárási tilalom lépett életbe Saigonban. A táviratok viszont nem várhattak reggelig. Tilalom ide vagy oda, a kapcsolatnak élnie kellett. Szerencsére a kijárási tilalmat a hatóságok rugalmasan értelmezték: a vietnamiakra minden további nélkül lőttek, a fehérekre azonban nem. Csak az volt a fontos, hogy idejében kiderüljön, ki az idegen, ki a helyi lakos.

Az amerikaiak félórás periódust biztosítottak a táviratok leadására, illetve vételére, és ennek elteltével azonnal „lekeverték" az adást.

Saigonban 24 órától ejtőernyősök vették át a főváros ellenőrzését. Feltehetően azért ők, mert a rendőrségben nem igazán bízott a kormány. A kijárási tilalom idején is általában nyugodtan közlekedhettem, a kocsimon — 2000 cm^3-es légkondicionált Toyotán — egyébként is ott lengett az ICCS zászlaja, így hát még csak meg sem állítottak. Egyszer viszont, már elmúlt éjfél, amikor a táviratvál-

tások után hazafelé mentem, a városban feltartóztattak az ejtőernyősök. Kiszóltam nekik az ablakon: nem látják a zászlót, miért állítottak meg? Egy angolul jól beszélő tiszt, talán a parancsnokuk lehetett, elnézést kért, amiért feltartóztattak, de — mint mondta — elfogyott a cigarettájuk. Szerencsére mindig volt a kesztyűtartómban néhány doboz szívnivaló, noha akkor én már régen leszoktam a cigarettáról.

— Szívják el nyugodtan, nekem nem kell, látják, én pipázom — mondtam. — De azért szóljanak oda rádión a többi ellenőrző pontnak, hogy már kaptak cigarettát, nehogy megállítsanak, mert több doboz most nincs nálam.

Ez volt az egyetlen alkalom, amikor feltartóztattak a kijárási tilalom alatt.

Futár érkezik

A futárok érkezését a Központ mindig jó előre tudatta velünk, hogy szobát foglalhassunk a húszemeletes, légkondicionált, rendkívül kényelmes és korszerű Palace szállóban. Minden szobafoglalásnál diszkréten megkérdezték tőlünk, hogy szükség lesz-e hölgyekre. Egy alkalommal egy alig néhány hete nős fiatalember érkezett hozzánk futárként. Úgy döntöttünk, hogy ezúttal meglepetést készítünk a szobájába. Meg is „rendeltünk" két hölgyet. (Csak mellékesen jegyzem meg, hogy csúnya vietnami nőt odakint egyet sem láttam, ilyen, úgy látszik, csak a

Magyarországon tanulók között fordult elő.) Megbeszéltük a madámmal, hogy külön prémiumot kap, ha a legcsinosabb lányt „tálalja" a vendégünknek és az eléri, hogy a fiú felvigye a szobájába. Hozzátettük, hogy az összes költséget természetesen mi álljuk.

Üldögéltünk és iszogattunk a huszadik emeleti bárban, amikor valóban meg is érkezett a megrendelt hölgy, és ahogyan kértük, kivetette hálóját ifjú barátunkra. A fiatalember nem sokáig kérette magát, csak amiatt főtt a feje, nehogy valamilyen betegséget szedjen össze. Megnyugtattuk, hogy az szinte ki van zárva, mivel a lányokat rendszeresen orvos ellenőrzi, és ha mégis balszerencséje lenne, Tan Son Nhuton a magyar doktor néhány injekcióval meggyógyítja.

Másnap kiderült, hogy a fiú igen jól érezte magát, de csak bujkált benne a kisördög, és megmutatta magát a doktornak. Az nem látott ugyan semmi különöset, de a biztonság kedvéért belenyomott nős hősünkbe egy penicillin injekciót.

A „halálút"

A dél-vietnami foglyok cseréjére — az isten tudja, miért — szinte mindig akkor került sor, amikor a négy nemzet képviselőiből álló nemzetközi bizottságban éppen a magyarok elnököltek. A bizottság feladata volt sok más mellett az is, hogy a fogolycserék rendjét ellenőrizze, szavatolja. Ehhez a munkához is sok segítséget kaptam az úgynevezett „harmadik erő" képviselőitől. Ők jó előre figyelmeztettek, kik azok, akiket a saigoni kormány azért akar kicserélni, hogy később hírszerző tevékenységet folytassanak számára. Ezeket az embereket azután valamilyen elfogadhatónak látszó ürüggyel sikerült kizárnunk a cserére javasolt foglyok közül.

Parancsot kaptunk Budapestről arra, hogy a fogolycserék alkalmával vigyünk magunkkal konyhasót a DIFK katonáinak. Tudni kell ehhez, hogy a dzsungelben szinte aranyat ért a só, ezért mindig teleraktuk vele a nagy repülőstáskákat. Nehéz volt, mint a sár, s a helikopter többi utasa igencsak furcsállta, hogy mit cipelünk magunkkal. Mindenesetre ezek a rendszeres sószállítások is jelezték, mennyire pártatlanok a magyarok a nemzetközi bizottság tagjaként a vietnami konfliktusban...

A fogolycserékre rendszerint helikopterrel mentünk, akkor különben is a helikopter volt ott a fő közlekedési eszköz, már csak az utak állapota miatt is. A Tan Son Nhut-i repülőtér mellett volt a helikopterkikötő. A cserére szánt foglyokat is csapatszállító helikopterek hozták. Fémből építettek leszállópályát, mert máskülönben nem tudtak volna landolni ezek a hatalmas gépek. El lehet képzelni, milyen kínokat élhettek át a mezítlábas foglyok, amíg a tűző napon, az átforrósodott fémen vártak a sorukra. Név szerint, egyenként szólították őket, a nemzetközi bizottság képviselői előtt újra megkérdezték a nevüket, az azonosításhoz szükséges adataikat. Meg kellett várniuk, hogy a vietnami nyelvű

párbeszédet ezután még angolra is lefordítsák. És közben ott álltak a tüzes fémen, az égető napon. A fájdalmat keményen tűrő, igencsak fegyelmezett emberek voltak ezek a vietnamiak. Amikor arról érdeklődtünk, a fogolytáborban hogyan bántak velük, egyikük sem panaszkodott, holott nyilvánvalóan lett volna oka rá.

Az egyik fogolycsere különösen emlékezetes maradt számomra, amíg élek, nem felejtem el. Ezt a napot később egymás között csak úgy emlegettük, mint a „halálút" napját. Saigonból Pleiku felé tartott UH1-es típusú, megkülönböztetett jelzéssel ellátott helikopterünk, amikor nem messze a céltól találat érte. Szerencsénkre nem hőkereső fejjel ellátott rakéta találta el a gépünket, ahogyan az néhány hónappal előbb egy másik helikopterrel történt. (Az esetről annak idején a magyar sajtó is beszámolt, hírül adván, hogy a szerencsétlenségnek több halálos áldozata van, köztük magyarok is.) Légvédelmi gépágyú lövedéke ért bennünket, de szerencsére tovább tudtunk repülni. Pleikuba érve az ICCS helyszínen tartózkodó képviselői az előírások szerint ellenőrizték a gép állapotát: néhány méterre a levegőbe emelkedett a helikopter, hogy a szakemberek alulról is láthassák a találat helyét.

Lebonyolítottuk ezután még a másik fogolycserét is a vietnami–laoszi–kambodzsai hármas határ térségében, ahol, ameddig csak elláttunk, vad hegyvidék és áthatolhatatlan dzsungel fölött vezetett az utunk.

Miért lett ez „halálút"?

A szokásos rend szerint az utasok közül annak kellett a pilóta mellé ülnie, aki a legjobban beszélt angolul. Ő kísérte figyelemmel az irányítóközpont és a gép közötti rádióbeszélgetést, az úgynevezett forgalmazást. Ebből a párbeszédből, persze, nem sokat lehetett érteni, hiszen még az sem volt egyértelmű, hogy pontosan kinek szól az adás, honnan érkeznek az utasítások. A pilóta többnyire néhány számcsoportot mondott angolul valamilyen rádióállomásnak, ahonnan ugyancsak számsort kapott feleletként is. Egyáltalán nem tartottam tehát fontosnak, hogy előírás szerint magam üljek a pilóta mellé.

Ezen az apróságon múlt végül is, hogy míg egy jó ismerősöm az életével fizetett, én életben maradtam. Hosszú ideje kérte már, hogy hadd nézzen meg egyszer egy fogolycserét. Újságíró volt, amerikai, tele szakmai kíváncsisággal. Történetesen éppen erre az útra jött velünk, és ha már feljutott a helikopterre, a megfigyelésre legalkalmasabb helyet, a pilóta melletti ülést szemelte ki magának. Ott kapta a halálos találatot, mégpedig úgy, hogy a lövedék (vagy repeszdarab?) éppen a mellkasába fúródott. Mire Pleikuba értünk, szörnyű kínok után már meg is halt. Jelentettük a történteket rádión Saigonnak, ahonnan azt a választ kaptuk, hogy mindennek ellenére folytassuk az utat.

Amikor lőni kezdtek a helikopterünkre, azonnal eszembe jutott a csaknem egy éve történt „baleset". Megkérdeztem a pilótát: lehetséges-e, hogy ez csak az előjáték és

mindjárt kilövik ránk a hőkereső fejjel ellátott rakétát? Mert akkor máris keresztet vethetünk... A pilóta nem sok meggyőződéssel mondta, mintegy önmagát is nyugtatgatva: — Elnök úr, ebben a körzetben nincsenek olyan rakéták.

Pleikuban az ott szolgáló magyar alezredes megjegyezte: — Nagyon sápadt vagy, Béla. Rosszul érzed magad? Adjak egy pohár vizet? — Visszakérdeztem: — Nincs whiskytek? — Magamhoz vettem egy hétdecis üveggel, és el is szopogattam rövid idő alatt. Mire a felét megittam, fokozatosan oldódott a mellkasomban a szorító érzés, és kezdtem jobban érezni magam. Amikor pedig kiürült az üveg, már egészen jó lett a közérzetem. Csak évek múltán tudtam meg Budapesten, hogy valószínűleg lábon hordtam ki egy infarktust, és aznap már másodszor a véletlennek — pontosabban a whiskynek — köszönhettem az életemet.

Míg úgy-ahogy magamhoz tértem, a gépet is rendbe szedték, fölkészítették a további repülésre. A hármas határnál eléggé elhúzódott a fogolycsere, és már sötétedni kezdett, mire hazaindultunk. A pilóta azt javasolta, töltsük az éjszakát Pleikuban, mert sötétben még kevésbé biztonságos a repülés. Az ötletet elfogadtuk, csak másnap tértünk vissza Saigonba. Kollégák, ismerősök vártak a reptéren, gratuláltak, hogy túléltem a szerencsétlenséget. Nekem is olyan érzésem volt, mintha másodszor születtem volna.

Csapó Viktor tábornok, a magyar tagozat helyettes vezetője nagy dörgedelmet intézett

hozzám. Nem értettem pontosan, miért kapom a dorgálást. Meg is mondtam neki, hogy nem én vezettem a helikoptert, azt sem tudtam pontosan, merre járunk, letértünk-e vagy sem az előírt útvonalról. A rádión közölt számcsoportokból úgysem lehetett volna a helyzetünket megítélni, hiába volt a fülemen a fejhallgató.

Hadd jegyezzem meg ezzel kapcsolatban, hogy a nemzetközi bizottság Dél-Vietnam fölött röpködő helikoptereinek a biztonságát egyáltalán nem szavatolta az, hogy megmaradnak-e az engedélyezett légi folyosóban. Véletlen vagy szándékos találat akkor is érhette őket, ha minden előírásnak megfeleltek.

Czinege cipője?

Otthonról egyszer olyan utasítást kaptunk, hogy szerezzünk golyóálló mellényt. (Máig sem tudom, kinek és mire kellettek ezek, legfeljebb találgathatom, hogy az akkortájt szaporodó terrorista akciók nyomán Magyarországon is megszervezték a terrorista-elhárító kommandót, s talán az ő felszerelésüket akarták kiegészíteni ezekkel a „ruhadarabokkal".)

A parancs szerint a kért anyagot „a legközelebbi futárral fel kell terjeszteni". Mivel halvány fogalmam sem volt arról, hol lehet szerezni golyóálló mellényt, megkérdeztem a nekünk sokat segítő katolikus papot, Chan Tin atyát, mit gondol, hol keressek ilyet.

Megadott egy címet Saigon Cholon negyedében. Él ott egy kínai, annál az égvilágon mindent meg lehet kapni — mondta. Írt is néhány ajánló sort, azzal, mutassam meg ezt a kínainak, és meglátom, a barátjaként fogad majd. Ha valahol a világon kapható golyóálló mellény, hát ő megszerzi nekem.

Elindultam a paptól kapott ajánló sorokkal a kínaihoz. A hallban üldögélő figyelők csak a szálloda kijáratáig követtek, megnézték, merre indulok, majd gyorsan visszatértek.

Mások követték a kocsimat, mégpedig úgynevezett agresszív figyeléssel, ami azt jelenti, hogy egészen közel, egy-két méterre haladtak az autóm mögött. Ezt már megszoktam, a tapasztalt hírszerző ilyenkor úgy tesz, mintha észre sem venné, hogy követik. Furcsa szereposztás ez, hiszen az ember baleknak tetteti magát, miközben pontosan tudja, hogy a figyelők ezt nem hiszik el. Nekik azonban az a dolguk, hogy „rátapadjanak" a figyelt személyre, de még véletlenül se okozzanak kárt a kocsijában. Csupán a rossz kémfilmekben fordul elő, hogy a hírszerző kiesik a szerepéből, mondjuk, hirtelen fékez vagy őrült sebességgel kezd hajtani, hogy lerázza a követőit, esetleg mutogat vagy ordítozni kezd a figyelőkkel. Ez teljesen felesleges és hibás magatartás lenne, hiszen mindkét fél csak a dolgát végzi.

Cholon határánál hirtelen véget ért a figyelés. A kínai negyedbe csak rendkívüli esetben merészkedtek még a vietnamiak is. A kínaiak és a vietnamiak között ugyanis

igen éles ellentétek feszültek, általában gyűlölték egymást. Ezt a helyzetet használtam ki én is.

A kínai negyedben megtaláltam a kereskedőt, és előadtam, miről lenne szó. Azt válaszolta, az üzletnek semmi akadálya, amerikai dollárért tud golyóálló mellényt szerezni. — Mikorra kell? — kérdezte. — Minél hamarabb — válaszoltam. — Jöjjön el holnap, meglesz.

Az üzlet tehát megköttetett, csak a fizetség miatt voltak gondjaim. Hogyan számolok el a Központnak? Nyugta nélkül ki hiszi el Budapesten, hogy egy golyóálló mellény 50 dollárba kerül? A kínai lakonikusan csak ennyit mondott: — Nézze, uram, ha kell, elviszi, ha nem kell, itthagyja, én semmilyen írást nem adok arról, hogy a golyóálló mellényt tőlem vásárolta. — Ennyiben maradtunk. A kínai sejtelmes mosollyal mondta búcsúzóul: — Uram, csak szóljon, ha bármire szüksége van, én egy-két napon belül mindent megszerzek.

Nem gondoltam volna, hogy ennyire a jövőbe lát. A következő hetekben ugyanis lehetetlennél lehetetlenebb vagy legalábbis igen furcsa „anyagigények" érkeztek hozzám a Központból. Volt olyan utasítás is, hogy F–16-os amerikai vadászgéphez szerezzünk turbinalapátokat. Kevésbé volt megdöbbentő az a rendelés, amelyben több végnyit kértek Budapestről olyan vékony, kekiszínű szövetből, amilyet a trópusokon használnak ruhakészítésre. Az biztos, hogy Magyarországon ilyen ruhában meg lehet

fagyni, így csak találgatni tudtuk, vajon kinek és milyen alkalomra volt szüksége erre a szövetre.

Nem akarom bántani Czinege Lajost, mert amúgy is veri az isten eleget, de azért el kell mesélnem a következő történetet. A katonai hírszerzés rezidense — a nevét nem írom le, mert úgy tudom, ma is aktív — egyszer kapott egy „lábnyomot", vagyis két körülrajzolt talp körvonalát. Utasítás is érkezett hozzájuk: erre a méretre csináltasson három pár szandált. Mit tehet ilyenkor egy katona? Végrehajtja a parancsot. Nem hiszem, hogy más, alacsonyabb beosztású főtiszt megengedhette volna magának azt, amit a miniszter... A talpnyomokból egyértelműen kiderült, hogy a méret és a forma női lábé. Mindenesetre, aki kérte a cipellőket, tudta, honnan kell rendelni. Vietnamban ugyanis igen jó minőségű kígyóbőr lábbeliket varrtak, és ha az eredeti szín nem felelt meg, kívánság szerint bármilyenre festették.

A kínainál minden kapható volt, az isten tudja, honnan kerített például turbinalapátot. Budapesten azt hihették, hogy korlátlanok a lehetőségeink, hiszen az égvilágon minden kérést azonnal teljesítettünk. Sokért nem adtam volna, ha láthatom a belügyi főnökök arcát, amint megtudják, hogy egy vietnami katolikus pap szívességének és egy kínai kereskedő leleményességének köszönhető a hihetetlen áruválaszték.

Egy szatyor sör

Váratlanul érintett a Saigon Post híre, miszerint Chan Tin atyát házi őrizetben tartják, senkivel nem érintkezhet. Ez nagy baj volt, mert nekem éppen akkoriban kellett volna találkoznom vele, hogy anyagokat adjon át foglyokról, és olyanokat is, amelyek lehetővé tették volna, hogy nemzetközileg is ismertté váljanak a saigoni rezsim kegyetlenkedései. Mivel a plébániát teljesen körülzárták a titkosrendőrök, életbe lépett a régi hírszerző szabály: ha figyelés van, a találkozót nem lehet megtartani, a helynek még a közelébe sem szabad menni.

Táviratban közöltem a Központtal, hogy mi a helyzet, és további utasítást kértem. Azonnal válaszoltak: „a találkozó elől nem lehet kitérni".

Tehát mégiscsak meg kellett próbálnom a bejutást. Vagy harminc-negyven titkosrendőr figyelte — őrizte — a plébániát. Európában vagy Amerikában istenkísértés lett volna velük a találkozás, de Ázsiában voltunk. A dél-vietnamiakat könnyű volt korrumpálni. Operatív költségkeretemből vettem egy szatyorra való finom Fülöp-szigeteki sört, ezzel „felfegyverkezve" indultam a bejárat felé. A hatás várakozáson felüli volt.

— Uraim — mondtam —, szeretném meglátogatni Chan Tin atyát, de látom, nem lehet bemenni. — Hozzátettem: — Itt van egy szatyor sör, ilyen melegben nyilván jól fog esni, igyák meg az egészségemre.

Nem szóltak egy szót sem, csak elvették a sört, én meg akadálytalanul besétálhattam a plébániára. Helybéli embernek aligha sikerült volna ez a megvesztegetés, a fehér idegennek azonban elnézték.

Az atyától több anyagot kaptam a fogolycserékben részt vevő személyekről. Utólag értékelve nyilvánvaló, hogy ezeknek az információknak számunkra nem volt különösebb jelentőségük. A szigorú utasítás értelmében viszont ezeket az anyagokat a politikai futárposta mellékleteként — tehát nem rejtjeltáviratban — kellett Budapestre elküldenünk.

Mielőtt Saigonba indultunk volna, eligazítást kaptunk Moszkvában, amit a KGB tartott. „Elvtársak — mondták —, bármilyen apró információ, amihez hozzájutnak, bármilyen dokumentum, amelyet megszereznek Dél-Vietnamban, érdekel bennünket. A megfelelő csatornákon majd eljutnak hozzánk ezek az anyagok." Azért kellett tehát — minden operatív szabályt felrúgva — elmennem erre a találkozóra, mert az anyagra Moszkvának volt szüksége. Mint ismeretes, a Szovjetunió nem volt semmilyen módon képviselve sem a nemzetközi felügyelő bizottságban, sem Dél-Vietnamban. Ez is magyarázza, hogy nekünk — és feltehetően a lengyeleknek is — fontos szerepet szánt a KGB.

Aknatűz az iskolára

Visszaemlékszem még egy szörnyű élményemre. A dél-vietnamiak az egyik parancsnokságukat Cai Lay faluba telepítették, közel egy iskolához. Az iskolát kínai gyártmányú, 122 mm-es aknavető lövedéke érte, becsapódott, ott robbant fel és vagy negyven gyermek halálát okozta. A lövedéket egyébként nyilvánvalóan nem az iskolának szánták, hanem a kormánycsapatok közeli, Phan Thiet nevű parancsnokságának.

A Központ álláspontja Könyves Kálmán ama mondását juttatta eszembe, hogy „boszorkányok pedig nincsenek", Budapesten ugyanis azt várták el tőlünk, hogy a polgári lakosságot sújtó minden harci cselekményt a dél-vietnami kormánycsapatok nyakába varrjunk. „Északiak pedig nincsenek délen" — ez volt a magyar ukáz. A gyilkos támadást déli provokációnak minősítették, és nekünk, Saigonban állomásozó magyaroknak, akik tudtuk az igazságot, az otthoni verzióhoz kellett igazodnunk.

A magyar hivatalos jelentés első változata így szólt: „a saigoni kormányzat a DIFK-re igyekszik hárítani a felelősséget" amiatt, hogy a Mekong deltájában fekvő Cai Lay városka egyik iskolájába „március 9-én aknák csapódtak be, több mint 90 gyermek életét vesztette, illetve megsebesült". Két hét múlva, március 23-án a Népszabadság párizsi tudósítója idézi a DIFK-küldöttség helyettes vezetőjének, Din Ba Thi nagykövetnek a szavait: „bebizonyosodott, hogy a sai-

goni hadsereg egy tüzérütegének a néphadsereg állásaira leadott tüze során egy repeszgránát csapódott az iskolába, s az ölte meg a 23 gyermeket és a tanítónőt". A magyar lap azt írta, hogy „az incidens után a Thieu-rezsim példátlan propagandakampányt indított a DIFK befeketítésére, és nyomás alá helyezte a nemzetközi bizottságot is".

Mindenki tudta persze, a nyugati lapok erről mint közismert tényről írtak, hogy északról a vad hegyeken és járhatatlan dzsungeleken át vezető, úgynevezett Ho Si Minh ösvényen folyamatosan áramlott délre a temérdek fegyver, lőszer és az emberi utánpótlás. Az ösvény természetesen képletesen értendő, mert a vietnamiak leleményessége és a dzsungel ismerete lehetővé tette, hogy olyan útvonalat építsenek ki, amelyen a legtöbb helyen még két teherautó is elfért egymás mellett.

Napnál világosabb volt, hogy kik lőtték ki a gyilkos lövedéket. A katonai szakértők a helyszíni vizsgálat alkalmával még olyan repeszdarabot is találtak, amely 122 mm-es aknavetőből származott, rajta jól olvasható felirattal: „Made in China". Ennek ellenére a bizottságban nem szavazhattuk meg az elítélő határozatot, mert otthonról ezt megtiltották, de még szóban sem ismerhettük el, hogy a tettesek északiak lehettek.

A bizottságban végül is hosszas huzavona után arra jutottunk, hogy „provokáció" történt. Nem neveztük meg, hogy melyik oldalról, de azt senki sem hitte komolyan,

hogy a saigoni csapatok akár a saját körzeti parancsnokságukra, akár a közelében lévő iskolára nyitottak volna tüzet.

Ehhez a kollektív képmutatáshoz jó gyomor kellett, hiszen végül is — képletesen szólva — több tucat gyermek szétroncsolt teste felett vitatkoztunk a felelősség kérdéséről, miközben teljesen nyilvánvaló volt, hogy kik a bűnösök.

Titkosszolgálatok — egymás közt

Vietnamban a titkosszolgálati technikák és módszerek közül sokkal kevesebbet használtunk, mint korábban bárhol másutt a világon. Postaládát például nem telepítettünk, nem volt szükségünk rá. Az ellenünk irányuló figyeléssel pedig azért nem kellett különösebben törődnünk, mert — mint már említettem — állandó és agresszív módon végezték. A saigoni kormány szempontjából mi nem egy négyoldalú nemzetközi testület tagjainak számítottunk, hanem kommunista diplomatáknak, az ottani kémelhárítás ellenségeinek. Ők úgy fogták fel a helyzetet, hogy az amerikaiak rájuk erőltettek egy szerződést, ezért kényszerültek arra, hogy bennünket is beengedjenek az országba. Egyébként pedig eleve gyanúsnak számítottunk, ezért állandó agresszív figyeléssel nehezítették a tevékenységünket.

A szálloda halljában üldögélő kémelhárító tiszteket viszont — erről is említést tet-

tem már — könnyű volt korrumpálni. Havonta egyszer, vagy ha szükség volt rá, gyakrabban, odalépett valamelyikünk a szállodában ücsörgő vietnami „kollégákhoz", s egy üveg whiskyt adott át nekik: — Uraim, ezt igyák meg az egészségünkre!

Az ilyen apró ajándékoknak, amelyek nekünk a diplomataboltban fillérekbe kerültek, nagyon is konkrét hasznuk volt. A whisky segített abban, hogy a figyelőknek a szokásosnál gyakrabban legyen melegük, és a kelleténél kisebb késztetést érezzenek a követésre, amikor elhagyjuk a szállodát.

Az amerikaiak eleve kedvezően fogadtak minket, már csak azért is, mert magyar származású tiszt vezette a CIA saigoni rezidentúráját. Az amerikaiaknak egyébként sem állt érdekükben, hogy bármilyen kétes kimenetelű ügybe belekeveredjenek, és így kockáztassák jól jövedelmező kiküldetésüket. Vietnam frontterületnek számított, a diplomaták — és természetesen a diplomáciai fedéssel dolgozó hírszerző tisztek — háromszor-négyszer annyit kerestek, mint a State Departmentben vagy a CIA központjában, Langley-ben dolgozó kollégáik.

Ők tehát nem is figyeltek bennünket, ami persze, nem zárta ki, hogy a dél-vietnami felderítők esetleg nem csak a saját szakállukra dolgoznak. Polgár Tamás különben soha még csak nem is célzott arra, hogy ő meg mi voltaképpen ugyanabban a szakmában dolgozunk.

Saigonban mi, magyar hírszerzők szinte kizárólag az úgynevezett sötét hírszerzést végeztük. Ez azt jelenti, hogy mindazokat az információkat, amelyekhez a nemzetközi ellenőrző és felügyelő bizottság tagjaként hozzájutottunk, továbbítottuk a Központnak Budapestre. Az amerikaiak közlékenysége ebben sokat segített. Szívesen válaszoltak a kérdéseinkre, ám sokszor maguktól is elmondták azt, ami minket érdekelt. Közrejátszott ebben, hogy az amerikaiak ekkor már viszonylag nagyra értékelték a Kádár-rendszert, becsülték azt a liberális légkört, ami a többi kommunista államhoz képest Magyarországot jellemezte.

Titkosszolgálati módszerekre tehát szinte egyáltalán nem volt szükségünk, csupán beszélgetnünk kellett a megfelelő emberekkel — a hírforrásokkal —, és jól megjegyeznünk, amit hallottunk. Ugyancsak sokat számított, hogy mi is — akárcsak az amerikaiak — fehér emberek voltunk, és ez erős kapcsot jelentett az ázsiai környezetben. Nem volt ebben az égvilágon semmi faji előítélet, szinte magától alakult ki a fehér embereknek ez a fajta összetartozása. Annyira erősen megnyilvánult, hogy az amerikaiak szívesebben társalogtak velem, mint mondjuk valamelyik néger kollégájukkal, jóllehet az a honfitársuk volt.

Mindent egybevetve, egy nyugat-európai állomáshelyhez képest Saigon szinte leányálom volt, jó kemény „nyaralás". A munkánk persze így is meghaladta azt, amit egy „sima" diplomatának kellett elvégeznie. Mi-

előtt kiutaztunk Vietnamba, Rajnai Sándor csoportfőnök és főcsoportfőnök-helyettes megegyezett a Külüggyel abban, hogy minden egyes futárpostával a Külügynek is küldünk egy-két politikai jelentést, elemzést a kinti helyzetről. Ez volt tehát a külügyi kötelezettségünk, s mellette teljes erővel folyt a „sötét" hírszerzés. Ha például olyan hírigény érkezett otthonról, hogy tudjunk meg részleteket a vidék militarizálásáról, akkor világos volt, hogy ez a téma a mi Központunkat nem érdekli, viszont remek anyagot készíthettünk belőle a Külügynek — hadd örüljenek a Bem rakparton is! Néha azonban ilyenkor bakot lőttünk: leadtunk a Külügynek valamilyen elemzést, s nemsokára rá jött a dörgedelem a mi Központunktól — ahová természetesen a külügyi jelentések is másolatban mind befutottak —, hogy olyan szenzációs értesülések voltak ezek, nekik miért nem továbbítottuk egyenesen? Nem volt könnyű tehát egyszerre több gazdát szolgálva, mindnek mindig a kedvére tenni.

Persze az amerikaiak nemcsak adtak információt, hanem kapni is szerettek volna. Beszélgetéseink közben nemegyszer éreztették ezt velünk. A dolog „méregfogát" viszont azzal lehetett kihúzni, hogy mi a nemzetközi bizottság belpolitikai részlegében dolgoztunk, a kétoldalú, illetve négyoldalú katonai bizottság ülésein eleve nem vettünk részt, tehát katonai jellegű információ nem is lehetett a birtokunkban. Az amerikaiak ezt pontosan tudták, nem is tettek fel ilyen jellegű kérdéseket. Magyarországról pedig soha

nem is érdeklődtek. Igaz, sejtették, hogy magyar belpolitikai információknak nem vagyunk bővében. Ha mégis szóba került, mi van otthon, az amerikaiak Kádárról mindig nagy elismeréssel beszéltek. Többnyire hozzátették, hogy nálunk — például Csehszlovákiához, Lengyelországhoz vagy az NDK-hoz képest — a legliberálisabb a rendszer, a legnagyobb a szólásszabadság, Magyarország a „legvidámabb barakk a szocialista táborban". Úgy vélték, hogy Magyarországon az embereknek egyáltalán nem kell félniük a rendszertől.

Nemcsak a kémregényekben, hanem a valódi hírszerző munkában is igaz, hogy ha két hírszerző beszélget egymással és pontosan tudják a másikról, hogy az valójában kicsoda, akkor is megtartják a játékszabályokat. Valahogy így: én tudom, hogy te tudod, hogy én ki vagyok, és te is tudod rólam, hogy én pontosan tudom, hogy te ki vagy, de azért mind a ketten úgy teszünk, mintha egyikünk sem tudna semmit. Valódi színjáték ez, csak éppen itt senki se tapsol, hiszen nézők nélkül folyik az előadás.

Egymás szelíd ugratása azért előfordult. Társalgás közben az amerikaiak előszeretettel kérdezték meg az embertől: — *What's your rank?* — Tudni kell ennek a megértéséhez, hogy a *rank* szó az angolban egyaránt jelenthet hivatali beosztást és katonai vagy rendőri rangot. A kérdést tehát kétféleképpen lehet érteni: mi az ön beosztása, illetve mi az ön rangja? Nincs is semmi baj, ha az ember ilyenkor feltalálja magát és a diplomá-

ciai rangját adja meg, tehát mondjuk azt, hogy harmadtitkár. Az viszont nem túl jó, ha zavarba jön, netán így válaszol: őrnagy.

Társalgáskor nem volt éppen hátrány, ha az ember tudta, mi partnerének a hobbija, kedvenc beszédtémája. Én például akkor loptam be magam — ha nem is Polgár, hanem — Polgárné szívébe, amikor egy alkalommal kedvező megjegyzést tettem az általa festett képekre. Mrs. Polgár amatőr festőművész volt, így hát igen megörült, amikor képeit egy ismert festő stílusához hasonlítottam, pontosabban annak néhány stílusjegyét véltem felismerni benne. Ettől a pillanattól Mrs. Polgár barátjának számítottam, olyannak, aki ráadásul a festészethez is ért.

Gyakori társalgási témául szolgáltak a filmek. Saigonban sűrűn jártunk moziba, az új filmeket a New York-i bemutatókkal szinte egy időben vetítették.

Alig hittem a szememnek, amikor a *Topáz* című filmet néztem meg. A Topáz arról szólt, hogy De Gaulle francia elnök közvetlen környezetében valakit beszerveztek a szovjetek, és a francia kémelhárítás ezt a szálat göngyöli fel a CIA segítségével. A film első jelenetében a moszkvai Vörös teret láttuk, Brezsnyevvel és a többi szovjet vezetővel. Leonyid Iljics éppen súgott valamit a mellette álló ember fülébe. Egy pillanatra azt hittem, hogy megártott a meleg, vagy nem is Saigonban vagyok...

Topáz — ez volt a fedőneve a szovjet hírszerzőnek — végül óriási bakot lőtt, ezért bukott le. Hetekig beszédtéma volt Saigonban Topáz sorsa. Tőlem is jó néhányszor megkérdezték az amerikaiak, mit gondolok erről a szakmai hibáról. Csak azt mondhattam: igazuk van, egy valódi hírszerző tiszttel ilyesmi nem fordulhat elő. Nos, efféle témákról nyugodtan társaloghattunk, hiszen kölcsönösen tudtuk egymásról, hogy hírszerzők vagyunk.

A másik filmélményem a *Love Story* volt. Pontosabban nem is az enyém, hanem inkább az amerikai diplomatafeleségeké, akik könnyesre sírták a zsebkendőjüket a nézőtéren. Ismét egy társalgási téma, igaz, inkább nőtársaságban, de ez nem volt különösebb baj, mert sokszor az ő szívükön keresztül vezetett az út a férjek közlékenységéhez.

Kedvenc szabadidős elfoglaltságunk volt, hogy fürödni jártunk a DAO-ra. Miként említettem, a bizottságban indonézek, irániak, lengyelek és magyarok vettek részt. Irániak és indonézek is kijöttek ugyan a DAO-ra, és legeltették a szemüket a fehér bőrű nőkön, de fürödni sohasem láttuk őket. Számukra biztosan ritka csemege volt ez, otthon nem láthattak ilyet. Ide jártak az amerikaiak is, de ők csak úszhattak, mi, magyarok viszont ultizhattunk is! Nemegyszer körbeálltak minket az amik, figyelték, mit művelünk, majd megjegyezték: ez a játék leginkább a pókerre hasonlít.

A cseles Snepp

Valószínű, hogy a Saigonban dolgozó amerikai diplomaták — illetve a CIA emberei — komolyan tanulmányoztak bennünket az esetleges beszervezés céljából. (A titkosszolgálati kifejezésekben járatlan olvasó talán nem tudja: a hírszerző szakmában *tanulmányozás*on azt értik, hogy megfigyelik, följegyzik és értékelik valakinek a szokásait, életvitelét, jellemét, erősségeit és gyöngéit — s mindezek után döntenek arról, megpróbálnak-e vele a titkosszolgálat számára hasznos kapcsolatot kialakítani, s ha igen, hogyan.) Abból következtettünk erre, hogy az amerikaiak részéről rendkívüli, szokatlan érdeklődés nyilvánult meg a kint dolgozó magyar diplomaták iránt. Engem nemcsak Polgár tüntetett ki a figyelmével, hanem sorra kaptam a meghívásokat a beosztottaitól is. Így például jártam Frank Sneppnél, aki később Decent Interval címmel megírta nagysikerű könyvét a CIA vietnami tevékenységéről.

Az amerikai nagykövetségen nagyon komoly, kiterjedt elemző részleg működött, itt dolgozott a Johnson házaspár és Frank Snepp is. Valószínű, hogy a Johnson házaspár egyik feladata volt az én tanulmányozásom, azt hiszem, ezért lehettem gyakori vendégük. Vacsora közben a múltamról is kérdezgettek, főleg a külügyi tevékenységem érdekelte őket.

Ezzel együtt is mintha tartották volna a három lépés távolságot. Nem úgy, mint Frank Snepp, aki — mint említett könyvében

is leírja — csóró kis amerikai diplomatának adta ki magát, olyan jelentéktelen figurának, aki kettőig sem tud számolni. Keszei Ervin kollégámnak, kinti főnökömnek fel is csillant a szeme és kijelentette: ennek az embernek pénzt kellene felajánlani, talán beszervezhető. Én úgy vélekedtem, ezzel jobb lesz várni, „hátha csak etet bennünket ez a gyerek".

Az amerikaiak egyébként Polgárt — magyar származására hivatkozva — megpróbálták egy kicsit lejáratni a szemünkben. Olyan megjegyzéseket ejtettek el, hogy nem kell mindent készpénznek venni, amit mond, nem lehet benne megbízni. Ezeket az észrevételeket azzal magyaráztam, hogy Polgár kollégái, illetve beosztottai bizonyára sokallják azt az információt, ami a tájékoztatókon elhangzik. Úgy gondolják, hogy főnökük túl messzire megy a magyarokkal való kapcsolattartásban. Lehet, hogy attól féltek, Polgár olyasmit is elmond, amit nem kellene. De az sem kizárt, hogy mesterien megtervezett és kivitelezett szerepjátékról volt szó.

Évekkel később, már itthon, Snepp könyvéből értettem meg, hogy az amerikaiak miképp látták Polgárnak a magyarokhoz fűződő különleges viszonyát. Snepp megemlíti, hogy amikor a magyar ICCS-küldöttség megérkezett Saigonba, Martin amerikai nagykövet számára gondot okozott, hogy mivel a Thieu-rendszer nem volt hajlandó akkreditálni a magyar nagykövetet, a protokollhoz tartva magát, ő maga sem akart tárgyalni a magyarokkal. Munkakapcsolatra

viszont szükségük volt, így tehát a nagykövet a magyar származású Polgárra bízta a kapcsolatfelvételt. A CIA-főnöknek ez nem esett nehezére, sőt úgy bánt a magyarokkal, mintha — írja Snepp — vérségi kötelék fűzte volna hozzájuk.

„A magyarok a maguk részéről el voltak ragadtatva" — állítja Snepp. — „Tudták Polgárról, hogy ő a CIA-kirendeltség vezetője, és ki akarták használni ezt a különleges kapcsolatot az amerikai hírszerzéssel. A tűzszünet életbelépése után egy évvel néhány különleges megbízottat küldtek Saigonba, Tölgyes Antal vezetésével... Az ötvenéves Tölgyes névleg a küldöttség politikai tanácsosa, valójában azonban briliáns és tökéletesen felkészült hírszerző tiszt volt, olyan magyar zsidó, aki a második világháború alatt egy szovjet hadifogolytáborban vált kommunistává. Fő feladata Saigonban az volt, hogy becsapja és félrevezesse a CIA-rezidentúra főnökét."

„A hírszerzés világában régi és bevált igazság az — folytatja Snepp —, hogy a kelet-európai emigránsok a világ legérzelmesebb emberei, akik különösen fogékonyak a hazával és a hagyományokkal kapcsolatos dolgokra. Tölgyes maga is így gondolhatta, mert igencsak rájátszott Polgár saját nosztalgiájára, időről időre meghívta őt barackpálinkázásra, és kicserélték egymással a régi Magyarországról szóló nem politikai vicceket... Bátorította Polgár azon megyőződését, hogy ők ketten, Kissingerrel együtt, a hasonlóságok és az érdekek egybeesése miatt valamiképpen együttműködhetnének ennek a vietnami kellemetlenségnek a felszámolásában."

Tény, hogy a Polgár-féle *briefingek* — vagyis tájékoztatók — alapján tartalmas jelentések születtek: szigorúan titkos — vagy ahogy mi neveztük, *másutas* — táviratok tucatjait küldtük a Központba. A visszajelzésekből úgy tetszett, hogy otthon kedvezően fogadják ezeket.

A CIA — és az amerikaiak — persze nem csak Moszkvának „üzentek", amikor a magyaroknak szándékosan bizalmas információkat szolgáltattak ki. Snepp könyvéből kiderül, hogy az amerikaiak biztosak voltak benne: ezek az információk az észak-vietnamiakhoz is eljutnak, akár közvetlenül Budapesten, akár Moszkván keresztül. Amikor például látták, hogy a saigoni rendszer ereje egyre gyengül, a rá nehezedő katonai nyomás pedig mindjobban fokozódik, megpróbálták elérni, hogy a szemben álló dél-vietnami felek pontosan határolják el egymástól a saját fennhatóságuk alá tartozó területeket.

A hírszerzés és a dezinformáció nyelvére lefordítva ez úgy nézett ki, hogy Polgárék igyekeztek meggyőzni a magyarokat és a lengyeleket mindennek az ellenkezőjéről. Azt sugallták, hogy Délen katonai patthelyzet alakult ki, Thieu pedig egyre szilárdabban tartja magát a hatalom csúcsán, a kommunisták számára tehát az az egyetlen észszerű cselekvés, ha visszafogják támadásaikat, és pontosan körülhatárolják az ellenőrzésük alatt álló térségeket. Ráadásul — ma-

gyarázták az amerikaiak — ez a lépés mindenkinek az érdekében áll.

Alighanem páratlan az amerikai hírszerzés történetében, hogy a szemben álló titkosszolgálat embereinek szándékosan bizalmas információt adnak. Márpedig ez rendszeresen megtörtént, amikor Polgár és beosztottai tájékoztatót tartottak a magyaroknak. Snepp könyvében így magyarázza a hátteret:

„Kissinger felhatalmazásából arra utasítottak, hogy teljes hírszerzési tájékoztatót tartsak a magyar ICCS-delegációnak Saigonban. A cél: meggyőzni őket — s rajtuk keresztül Hanoit —, hogy mi pontosan ismerjük az észak-vietnami terveket, és hogy emiatt a katonai patthelyzet továbbra is fennmarad."

Előfordult persze az is, hogy az amerikaiak túllőttek a célon. Polgár például egy alkalommal — írja Snepp — olyan katonai térképet mutatott a magyaroknak, amely nemcsak az észak-vietnami katonai erők elhelyezését ábrázolta, hanem egyértelmű jelzést tartalmazott azokra a forrásokra és módszerekre nézve is, amelyek révén a CIA hozzájutott a saját információihoz. Ez az óvatlanság azzal a következménnyel járt, hogy a magyarok olyan titkokat is megtudtak, amelyeket az amerikaiak maguknak akartak megtartani.

Polgárról egyébként el kell mondanom — tőle magától tudom —, hogy családja Kissingerékkel együtt menekült Németországból a fasizmus elől. Ismeretes, hogy Henry Kissingerből később az elnök nemzetbiztonsági főtanácsadója, majd az Egyesült Államok külügyminisztere lett. Kézenfekvőnek látszott, hogy Kissinger és Polgár között a hivatali kereteken túlmenő, igen jó, személyes kapcsolat lehetett.

Polgárnak különben komoly diplomáciai beosztása is volt: a külvilág előtt az amerikai nagykövet különleges tanácsadójaként szerepelt. Valójában mint a CIA-rezidentúra vezetőjének több száz — nem tévedés, több száz — beosztottja volt. Saját értékelő, elemző részleget tartott fenn, külön dezinformációs csoporttal.

Budapestről olyan utasítás jött, hogy ne csak Polgártól szerezzünk információkat, hanem próbáljuk elmélyíteni a kapcsolatot Snepp-pel, a Johnson házaspárral és a többi beosztott amerikai diplomatával is. A háttérben valószínűleg az állt, hogy a Központ ellenőrizni akarta a Polgártól származó információkat, talán éppen abból a megfontolásból, amire magam is utaltam.

Ennek az utasításnak csak részben tudtunk eleget tenni. Igaz, hogy sűrűbben találkoztam a többi amerikaival, de olyan információt, amely valamilyen vonatkozásban megerősítette vagy megcáfolta volna a Polgártól hallottakat, nem kaptam. Ehelyett — főleg Johnsonék — igyekeztek „eláztatni" Polgárt, így hát a dilemmánk továbbra is fennmaradt. Mi mindenesetre folytattuk a munkánkat, a Központra bízva a döntést: melyik hír használható, melyik nem.

A CIA mindent tud?

Az egyik vasárnap délelőtt — éppen kártyáztunk az árnyékban — feldúltan érkezett egy magyar nő: — Jöjjön gyorsan, Kovács elvtárs — mondta —, a doktor disszidálni akar! — A vér is meghűlt az ereimben, hiszen az orvos az égvilágon mindent tudott rólunk. Ha ő lelép — gondoltam magamban —, az fölér azzal, mintha a Központ titkos személyi nyilvántartásából elvitték volna az összes dossziét! Úristen, mi lesz itt?!

Azonnal kocsiba vágtam magam, a doktorhoz hajtottam. Hát látom, hogy a helyén van, úti készülődésnek semmi nyoma. Azért megkérdeztem tőle: — Lacikám, elment az eszed, hogy disszidálni akarsz? — Eszem ágában sincs — válaszolta. — Csak összevesztem a barátnőmmel... Dehát miért gondolta az a buta tyúk, hogy ha az iratokat rendezgetem, bárhova is menni akarnék?

A nő még néhányszor próbálkozott efféle pánikkeltéssel, de már senki nem vette komolyan. Akadt viszont olyan szökés, amely szinte sokkolta a kolóniát.

A katonai hírszerzés, az MNVK-2 embereinek dolgozott kinn egy fiatalember, aki valóságos kincsnek számított, hiszen három nyelven tudott „oda-vissza" tolmácsolni. Azelőtt soha sehová nyugatra ki nem engedték, még Bécsbe sem, mert Ausztráliában élt a nagybátyja, a legnagyobb vegyi konszern tulajdonosaként. Ezt persze a katonai hírszerzés illetékesei is tudták, de úgy látszik, nem zavarta őket különösebben, mert a fia-

talemberre nagy szükségük volt. Behívták hát gyorsan katonának, és kihelyezték Dél-Vietnamba az egyik körzeti parancsnokságra. Azt sem tekintették kizáró körülménynek, hogy a fiú maga is vegyész végzettségű volt, akár a nagybátyja.

Az egyik napon aztán nem találták ezt a katonát. A társainak azt mondta, Saigonba megy, de végleg eltűnt. Később Polgár Tamástól tudtam meg, hogy a fiatalember a saigoni ausztrál nagykövetségen bejelentette: a nagybátyjához akar utazni, juttassák el Ausztráliába úgy, hogy a magyarok ne akadályozhassák meg a távozását.

Az orvoshoz képest a tolmács persze kis pontnak számított, az ügy mégis nagy hullámokat vert. Otthonról kemény dörgedelem érkezett. A Központ véleménye szerint a fiatalembert a disszidálásra egy nőismerőse beszélte rá, ezért ezen a vonalon kellene vizsgálódnunk. Azt megint csak Polgár Tamástól tudtam meg, hogy az illető már Ausztráliában van. Polgár nem tudta megállni, hogy meg ne engedjen magának egy kis élcelődést. — Milyen a maguk katonai elhárítása? Olyan embert, akinek külföldön igen gazdag rokona van, besoroztak katonának azért, hogy fontos külföldi munkára küldjék...

Kucsera László vezérőrnagy, aki akkor a Belügyminisztériumhoz tartozó katonai elhárítás, a III/IV. csoportfőnökség vezetője volt, úgy döntött, hogy személyesen vizsgálja ki, hogyan szökött meg a fiú. Kucsera teljesen új diplomata útlevelet kapott, csupán egy iráni vízum szerepelt benne, semmi más.

Ebbe az útlevélbe üttették bele a Dél-Vietnamba való beutazáshoz szükséges pecsétet a budapesti amerikai nagykövetségen.

Nem ismertem a vezérőrnagyot, még csak nem is tudtam arról, hogy Saigonba készül. Ismertem viszont G. P.-t, aki korábban diplomáciai fedéssel Kanadában dolgozott, és később kiderült, hogy ő kíséri el Vietnamba Kucserát.

Egy szép napon felhívott Polgár Tamás. Tőle kaptam erről az első információt:

— Kovács úr, tudja, hogy Kucsera vezérőrnagy és G. P. ezredes Saigonba jön?

— Halvány fogalmam sincs erről, Polgár úr — válaszoltam megrökönyödve. — Eddig nem kaptunk semmiféle értesítést.

A helyi CIA-főnök mindenesetre biztosra vette az érkezésüket, ezért megkért, tudassam velük, hogy az első estéjükön feleségével együtt szívesen látja őket vendégül a lakásán.

A meghívás tényét már a repülőtéren közöltem Kucsera vezérőrnaggyal, akit — nem győzöm hangsúlyozni — akkor láttam először életemben.

Ilyen alkalmakkor az volt a szokás, hogy a vendéglátó felesége vacsora után magukra hagyja a férfiakat. Ezúttal is így történt. Mindjárt a beszélgetés elején Polgár azt mondta Kucserának:

— Tábornok úr, én ismerem magát, tudom, hogy Ön Szombathelyen volt az ÁVO vezetője, s azt is tudom, hogy azután milyen beosztásokba került.

Sorra vette a vezérőrnagy életútjának állomásait, semmit sem hagyott ki. Kucserát szemmel láthatóan megdöbbentette, hogy az amerikaiak az égvilágon mindent tudnak róla. Nem lehetett túl kellemes helyzet egy elhárító tábornok számára... Nehezen tudtam fegyelmezni magam, nehogy meglátszszon az arcomon a kaján káröröm, s ahogy G. P.-re pillantottam, láttam, hogy ő is cinkosan mosolyog.

Amit hallottam, persze, számomra is újdonság volt. Kucsera feszengett, próbálta más témára terelni a szót, de nem sok sikerrel. Ilyen „derűs" hangulatban beszélgettünk, whiskyztünk még egy darabig, és amikor elköszöntünk vendéglátóinktól, a vezérőrnagy láthatóan megkönnyebbült. Lehet, hogy élete legkínosabb vendégségét élte át... Végül is kelletlenül elismerte, milyen jók vendéglátója információi. Polgár úr udvariasan mosolygott: reméli — mondta —, azért nincs harag.

— Honnan tudja mindezt? — kérdezte Kucsera. A CIA-főnök csak annyit válaszolt: — Tábornok úr, nekünk mindenütt ott vannak az embereink. (Ki tudja, miért, de Kucsera ezután nem kereste Polgár társaságát...)

Szóba került természetesen a tolmács diszszidálása is. Polgár erről annyit mondott:

— Nézze, tábornok úr, nem az a baj, hogy a fiú elment a nagybátyjához Ausztráliába, hanem az, hogy maguk nem néztek utána eléggé a rokonságának. Én megértem a szorult helyzetüket, de máskor talán majd jobban odafigyelnek az emberek kiválasztására.

Volt a beszélgetésnek még egy meglepő részlete:

— Tábornok úr — mondta Polgár —, mi örülnénk a legjobban, ha az ide kihelyezett magyar urak között akadna olyan is, akit nem a nők érdekelnek!

Kucserát vendégül látta még Saigonban L. V. ezredes, a katonai elhárítás ottani rezidense (főnöke) is. Azon a beszélgetésen én már nem vettem részt.

Alig néhány nappal azután, hogy Kucsera és G. P. visszautazott Budapestre, távirati utasítást kaptunk az akkori csoportfőnök és főcsoportfőnök-helyettes, Rajnai Sándor aláírásával: azonnal derítsük ki, honnan tudta Polgár Kucseráról mindazt, amit elsorolt neki. Amikor a rejtjelző elém tette az azonnali választ kívánó távirat szövegét, egy papírlapra csupán ennyit írtam: „Kérdezzék meg Kucsera vezérőrnagytól." Közben, persze, átvillant az agyamon: úristen, ezek most felelősöket keresnek! Úgy látszik, a Központban el sem tudják képzelni, hogy a CIA a mi árulásunk nélkül is lehet jól informált.

Nőügyek

Havonta egyszer a futárcsomagban küldhettünk haza magánlevelet, ünnepek közeledtével pedig virágot is eljuttathattunk szeretteinknek. Jó érzés volt tudni, hogy miközben 15 ezer kilométer távolságra vagyok az otthoniaktól, a megadott nap meghatározott órájában virágot kap tőlem a feleségem.

Ami a leveleinket illeti, egyikünk sem lehetett biztos abban, hogy csak a családja olvassa el a beszámolót. A leveleimet írógéppel írtam, hogy a feleségem, a lányom — meg aki akarta — könnyen el tudja olvasni, és általánosságokon kívül soha semmi olyasmit nem közöltem, amit fel lehetett volna használni ellenem. Jól érzem magam, meleg van — ilyeneket üzentem haza, és egy sort sem arról, hogy vírusos tüdőgyulladással feküdtem a saigoni amerikai kórházban.

„A 38. szélességi foktól délre" címmel a televízióban bemutatták Róbert László vietnami útifilmjét. Abban — igaz, csak pár filmkocka erejéig — felbukkantunk néhányan.

Amikor néhány napra hazautazott Bordán János ezredes, az alkalmat felhasználva meghívták a Külügybe a feleségeket, a közeli hozzátartozókat. Hallhattak rólunk, és érdeklődhettek is. Igaz-e — kérdezte az egyik asszony —, hogy Pleikuban bikiniben vagy mindössze egy szál bugyiban szolgálnak fel a magyaroknak a vietnami lányok?

Bordán felvette magnóra az elhangzottakat, aztán Saigonban lejátszotta nekünk. Vagy azért, hogy meglepetést szerezzen az asszonyok hangjával, vagy esetleg csak azért, hogy bizonyítsa, milyen butaságokat kérdeztek egyesek.

Az otthoni megállapodás szerint Saigonban egyetlen közös — külügyi, belügyi, katonai — pártalapszervezet működött. Ennek egyik vezetője Bordán ezredes volt. Amikor lejátszotta a szalagot, többen az asztal alá süllyedtek szégyenükben a feleségük miatt.

Szinte biztosra veszem, hogy az asszonyok nem tudtak erről a magnófelvételről... Nem volt szerencsés ez a húzás: többeket kínos helyzetbe hozott ahelyett, hogy örömöt okozott volna.

Egyébként, minek titkolnám, nekem is volt kinn barátnőm, aki elég fontos beosztásban dolgozott: a francia katonai attasénak volt a titkárnője. Mivel katonai kérdésekkel nem foglalkoztam — se nyíltan, se burkoltan —, kapcsolatunk teljesen magántermészetű maradt. A hölgy apja francia volt, az anyja viszont vietnami. Juliette-nek hívták. Rendszeresen találkoztunk, szép kis lakásban lakott. Azelőtt amerikai férje volt, amikor megismerkedtünk, magányosan élt.

Némi kellemetlenség származott abból, hogy az amerikaiak felhívták a franciák figyelmét: jó lesz vigyázni, mert Juliette-nek kommunista diplomata barátja van. Olyan magas helyről érkezhetett a figyelmeztetés, hogy az egyébként lezser franciák kénytelenek voltak komolyan venni. Engem a dolognak ez a része nem érdekelt, Juliette-et viszont áthelyezték a követség konzuli osztályára. Amikor új beosztásba került, akkor értettem meg, hogy mindez nem lehetett véletlen. Másrészt viszont viszonyunkat a mi oldalunkon sem nézték jó szemmel.

Kiváltképpen nem tetszett a kapcsolatunk F. N.-nek, aki egyszer emiatt le is ült beszélgetni velem. Hagyjanak békén, ez volt a feleletem. Éppen F. N. fúrta meg nem sokkal előbb Bordánnak azt a tervét, hogy maga mellé vegyen a helyi pártvezetőségbe. Az

volt az ellenérve — ebben Keszei is osztozott —, hogy a hivatali munkám mellett erre nem juthat időm.

A pártmunkából így ezután is csak a taggyűlési részvétel maradt. Egy átlagos taggyűlés úgy nézett ki, hogy Bordán beszámolt a hazai belpolitikai helyzetről, és ismertette az MSZMP KB külügyi osztályától kapott információkat.

Emlékezetes nőüggyel tette magát ismertté egyik francia diplomata barátom. Szimpatikus volt, barátságos, gyakran találkoztam vele minden hátsó szándék nélkül, pusztán barátságból. Egyszer feltűnt, hogy Jeant már hosszabb ideje nem látom sehol. Azelőtt szólt, mielőtt Párizsba utazott, s hozott is nekem erős légiós cigarettát, a Disk Bleu-t nagyon kedveltem. Mi is történt vele?

Jeannak, noha kicsapongó természetű volt, csupán egy barátnőjéről tudtam: egy nagyon csinos, francia–vietnami származású lányról. Kiderült később, hogy a lány az egyik barátnőjétől kért tanácsot, miképp érhetné el, hogy Jean ne járkáljon más lányok után, elégedjen meg vele. Azt eszelték ki, hogy a lány vegyen ginseng gyökeret, s az abból készített főzetet itassa meg a barátjával. Jean szokása amúgy is az volt, hogy amint megérkezett, felhajtott egy pohár italt, így anélkül, hogy tudta volna, ginsenget is kapott. Nem is keveset, mert a barátnője — hogy biztos legyen a hatás — az egész gyökeret megfőzte, és a tömény főzetet öntötte a whiskys üvegbe.

Sem Jeannak, sem a lánynak nem volt oka ezután panaszra. Jeannak meg is ártott a jóból a sok, erős szívdobogást kapott, szabályosan rosszul lett. A lány riasztotta a francia kórházat. Jeant a mentők vitték el. Két hétig volt kórházban, nyugtatták, altatták, míg csak rendbe nem jött. A kellemetlen tünetekhez tartozott, hogy Jean harckészültsége a kórházban sem hagyott alább, a jegelés volt az egyetlen ellenszere...

Alighanem hetekig ezen a sztorin szórakozott a fél francia kolónia, meg aki még tudott róla.

Miért lettem pipás?

Magánügyeimmel nem szeretném untatni az olvasót, röviden mégis szólnom kell a betegségemről. Egy nap rosszul éreztem magam, felkerestem Kollár doktort, aki kivizsgálást tartott szükségesnek, mivel látta, hogy elég rossz bőrben vagyok és belázasodtam. Másnap Saigonban elmentünk egy vietnami orvoshoz. Miután megvizsgált, azt tanácsolta, jelentkezzünk az amerikai kórházban.

Ott megállapították, hogy súlyos, vírusos tüdőgyulladásom van. Javasolták, hogy feküdjek be kezelésre.

Életem legjobb kórháza volt, annyira urasan éltem. Külön szobát kaptam. A bánásmódot jól érzékelteti, hogy az igazgató főorvos megkérdezte: van-e kifogásom az ellen, ha étkezéskor a személyzet színes bőrű tagja szolgál fel. Ugyan mi kifogásom lett volna?

Amúgy is lenyűgözött, ahogy ott fogadták a beteget.

Reggel hatkor kellett megjelennem a kórházban, megkaptam az aznapi első, Cerventál nevű injekciót, majd egy órát pihennem kellett. Legközelebb délben, majd este hatkor újból injekció következett.

Jót derültek rajtam az amerikaiak. Tudni kell ugyanis, hogy Ázsiában — és gondolom, a trópusokon máshol is — csak nagyon lassan alvad meg a fehér ember vére. Egy-egy vénás injekció után tehát a karomon komoly rögzítő kötést kellett alkalmazni.

Akkoriban erős dohányos voltam, öt-hat doboz cigarettát is elszívtam naponta. A Marlborót választottam, mert azt éreztem a legerősebbnek. A magyar kórházaktól eltérően itt bármikor rágyújthattam a szobámban. Tehettem ezt még aközben is, hogy éppen belém döfték az injekciót. Nyolc-tíz kezelés után az orvos megjegyezte: elég csúnya a tüdőm, nem jó ez a sok cigaretta. Nem javasolja, hogy szokjak le, mivel erős dohányos vagyok, de legalább próbáljak áttérni a pipára. Azt mondtam neki: mire legközelebb jön, én már pipázni fogok.

Nem messze a kórháztól volt egy indiai kereskedő, nála rendkívül jó pipákat és dohányt lehetett kapni. Bementem és — ha már lúd, legyen kövér — kértem ötven pipát, hozzá ötven csomag pipadohányt. A kereskedőnek szeme se rebbent, csak annyit kérdezett: „Uram, megkaphatnám a kocsikulcsot?" Kint az üzlet előtt állt a kocsi, odaad-

tam a kulcsot, de nemigen értettem, minek kell neki.

— Uram, látszik, hogy ön nemrégen él Saigonban — mondta a kereskedő —, hát hogy néz az ki, ha egy fehér ember ennyi mindent vásárol, és maga viszi ki a kocsijához? — Majdnem elnevettem magam, hisz amit vásároltam, legfeljebb másfél kiló lehetett. Attól a naptól kezdve mindmáig csak pipázom, cigarettára sosem gyújtok rá. A maradék néhány doboz cigaretta a kocsi kesztyűtartójában kapott helyet.

Mialatt a kórházban kezeltek, kollégáim táviratok özönével bombázták a Központot, indítványozva a visszarendelésemet. Hivatkoztak megrendült egészségi állapotomra, otthon azt hihették, félholt vagyok. Igen ám, csakhogy odahaza nem találtak a helyemre olyat, akit azonnal kiküldhettek volna. A munkámmal egyébként — úgy gondolom — elégedettek voltak, sok hasznos információt szereztem, bizonyára ezt is mérlegelték Budapesten. Így tehát Saigonban maradhattam, és felgyógyulásom után ott folytattam, ahol abbahagytam. Csak egy év elteltével rendeltek haza, tehát akkor, amikor a felváltásom úgyis esedékessé vált.

A nagy fogás

Nemcsak Polgár Tamással alakítottam ki igen jó kapcsolatot, hanem az amerikai tengerészeti hírszerzés egyik tisztjével, Albert Francisszel is, aki a nagykövet szűkebb köréhez tartozott, és akitől nagyon értékes információkat kaptam. Az egyik alkalommal, amikor találkoztunk, az amerikai tiszt megkérdezte, mikor megyek haza. Azt válaszoltam, hogy minden valószínűség szerint 1975 januárjában, mert akkor telik le a szolgálati időm. Erre ő rezignáltan megjegyezte: — Akkor téged már nem ér itt Saigon elfoglalása.

Elállt a szívverésem. Amit most hallottam, ahhoz képest alighanem jelentéktelen semmiség volt Chan Tin atya összes listája, még talán Polgár Tamás tájékoztatói is...

Próbáltam megőrizni a nyugalmamat, s annyit mondtam: — Nem olyan gyönge ez a dél-vietnami rendszer, hogy néhány hónap múlva összeomoljon.

A tengerésztiszt erre elmondta, pontosan melyik nap, hány óra, hány perckor indul majd meg a támadás a saigoni kormánycsapatok ellen. Hozzátette: páncélos egységek, elsősorban harckocsik vesznek részt az offenzívában, amelynek célja egész Dél-Vietnam elfoglalása, vagy ahogy az északiak mondják, felszabadítása, a saigoni kormány megbuktatása. Emlékeztetett rá: Ho Si Minh örökül hagyta az észak-vietnami vezetésre, hogy fel kell szabadítani a Délt, mert ő csak így nyugodhat békében a sírjában. Hanoiban elérkezettnek látják az időt arra, hogy eleget tegyenek Ho apó kívánságának. Ezért dolgozták ki a nagy támadás terveit a legapróbb részletekig.

Természetesen azonnal jelentettem az információt Budapestnek. Hamarosan jött otthonról a leckéztetés: szó sincs Dél-Vietnam

felszabadításáról, hogy is gondolhatok ilyet, hiszen — mint írták — a saigoni rendszer elég erős, meg fogja tudni védeni magát.

Itt jegyzem meg, hogy a harmadik erő vezetői közül jó volt a kapcsolatom Minh tábornokkal is, akit az északiak ideiglenesen talán elfogadtak volna Thieu tábornok utódjának. Minh tábornokkal úgy alakult ki az együttműködésem, hogy egy közös ismerősünk mutatott be neki. Minhnek is az volt a véleménye, ami a Központnak, vagyis hogy Dél-Vietnam közeli felszabadítása nem várható. Ezt hallva arra gondoltam, túlbecsültem az információt, vagy hogy az amerikai tengerésztiszt szándékosan félrevezetett.

Már régen visszatértem Budapestre, amikor 1975 áprilisában, tehát a Francis által megadott időpontban nagy erőkkel megindult az offenzíva. Méghozzá szigorúan a szerint a forgatókönyv szerint — óra, perc pontossággal —, amiről annak idején a jelentésemben beszámoltam Budapestnek.

Az események hallatán egyszerre éreztem szakmai büszkeséget és keserűséget, amiért ilyen fafejűek voltak a főnökeim. Föltettem magamnak a kérdést: ugyan miért kellett annyi embert hírszerző feladattal kiküldeni, annyi pénzt beleölni az információszerzésbe, ha itthon eleve mindent jobban tudtak — és azt is gyakran rosszul? Egyáltalán: mit keresett a magyar hírszerzés Dél-Vietnamban? Milyen vélt nemzeti érdeket kellett szolgálnunk ott? Vagy egyszerűen mi voltunk Moszkva meghosszabbított karja?

Mindezek a kérdések, sajnos, csak néhány évvel később fogalmazódtak meg bennem ennyire egyértelműen. Akkor és ott, az események forgatagában nem volt idő töprengeni, olyan sok dolgunk akadt. Épeszű ember nem kérdezősködött később sem. Legfeljebb jóval az események után, mostanában lehet gyanítani, hogy a háttérben ki és mi állt.

Az értékelő osztályon

1975 januárjában érkeztem haza Vietnamból. Rövid szabadságom után a Központban a legnagyobb megdöbbenésemre közölték velem, hogy a 6. osztályra, tehát elemző-értékelő munkára osztottak be. Azért lepődtem meg ezen, mert addig kizárólag operatív munkát végeztem, s nem tudtam, miért „büntetnek" az irodai beosztással. De annyi év alatt volt már időm megtanulni, hogy a parancs okát nem szabad firtatni.

Beültettek hát egy íróasztal mögé. A hozzám érkező jelentésekről el kellett döntenem, melyiket és mire lehet felhasználni. Javaslatokat tettem arra, hogy egy-egy információt milyen minisztériumi, állami, illetve pártvezetőknek juttassanak el. Közvetlen főnököm ismét a Vietnamból már jól ismert Keszei Ervin lett, az osztály vezetője pedig Bárdos Gusztáv alezredes volt. Lehet egyébként, hogy Keszeinek „köszönhettem" az oda kerülésemet, mert ő már Saigon előtt is az elemző-értékelő osztályon dolgozott.

Silány, embertelen légkör vett körül. Divat volt egymást mószerolni, figyelni, sugdolódzni, pusmogni. Elvárták volna tőlem, hogy valamelyik csoporthoz tartozzak. Éreztették azt is, hogy még az osztályon belül is „SZT-nek" tartanak: furcsának találhatták, hogy operatív múltammal mit keresek közöttük. Méltán hihették, sőt sokan biztosan azt is gondolták, hogy más feladatom is lehet, mint az elemzés.

Lehet, az sem tetszett a kollégáimnak, hogy „új fiú" létemre okoskodom. Szóvá tettem ugyanis, hogy IBM írógépeink esetleg nem biztonságosak. Operatív munkám során láttam egyszer, amint az IBM írógép magnóra vett kopogását „áttették" írott szövegre, az eredetit pontosan reprodukálva. Aggályaimat elmondtam Bárdosnak, és elmeséltem neki ezt az esetet. Ő csak legyintett: az ilyesmi itt ki van zárva, a technikusok biztonsági szempontból is ellenőrzik a gépeket. Ez a magyarázat nem győzött meg, mert egy érzékeny mikrofonnal szerintem — ha valaki akarja — a környező házak egyikében lehallgathatta volna az írógépek hangját. Minden maradt a régiben: továbbra is munkafüzetbe körmöltük a „Szigorúan titkos! Különösen fontos!" jelzéssel ellátott jelentéseinket, amelyeket a főnökök ugyancsak kézírásos javítása után a leíró lányok tettek át gépre.

Egyetlen szórakozásom volt — és az a biztonsági rendszabályoknak is megfelelt —, hogy asztalomon állandóan szólt a rádió. A BBC világszolgálatának (BBC World Service

— *A szerk.*) híreit hallgattam meg óránként, így legalább naprakészen informálódtam, egyúttal a nyelvtudásomat is karbantartottam.

Valósággal megváltásnak éreztem, amikor 1976 őszén Bárdos hívatott és felkínált egy jónak látszó állást. Igaz, nem a hírszerzésnél, hanem a közlekedésrendészeten, de előléptetést, osztályvezetői beosztást, magasabb fizetést és gyakori külföldi utakat ígértek.

Választhattam: vagy elfogadom az ajánlatot, vagy isten tudja meddig üldögélhetek még az elemző osztályon. Semmi garancia nem volt ugyanis arra, hogy bármikor visszakerülhetek még operatív munkára. Döntöttem: csaknem húsz év után megválok a hírszerzéstől, mert még a közlekedésrendészeten is jobb, mint ha Bárdos a főnököm...

Nyílt állományban

Amikor Demeter András ezredes nyugdíjba ment, nyelveket tudó embert javasolt az utódjának. Az ő posztját örököltem meg: az ENSZ Genfben működő közlekedésbiztonsági szakértői munkacsoportjában kellett képviselnem Magyarországot. Mint kiderült, Ladvánszky Károly belügyminiszter-helyettes a hírszerzéstől akart megfelelő embert hozni erre a feladatra.

Hamarosan világossá vált, hogy az ígért előnyökből szinte semmi sem igaz. Nem lettem osztályvezető, csak nemzetközi refe-

rens, és nem is léptettek elő ezredessé. Fizetésemelést kaptam ugyan, de közel sem annyit, amennyiről szó volt... Amikor a Rokkantak Nemzetközi Éve alkalmából nyelvet tudó emberként közreműködtem a szervezésben, Trethon Ferenc, a budapesti rendezvény védnöke miniszterünknek, Benkei Andrásnak levélben köszönte meg munkámat, és akkor rólam mint osztályvezetőről szólt. Csak jót akart, mégis ártott nekem. Benkei ugyanis továbbította a levelet a felügyelő miniszterhelyettesnek, Ladvánszkynak, ő meg szépen ráírta: „Melyik osztályt vezeti? Igazoló jelentést kérek!"

Kár volt akkora ügyet csinálni a dologból. Mindössze az történt, hogy ezen a nemzetközi rendezvényen — akárcsak Genfben — elődömhöz hasonlóan osztályvezetőként kellett szerepelnem, hogy meglegyen a kellő „szint" Magyarország képviseletében. Egyszerűbb lett volna, ha Ladvánszky előléptet, ehelyett jól leteremtett.

Amikor Genfbe utaztam — volt, hogy évi öt-hat alkalommal —, kezdetben mellém adták kísérőnek dr. Pelbárt Jenőt, hogy régi közlekedési szakemberként tanácsokkal lásson el. Túl sokra nem mentem a segítségével, mert semmilyen idegen nyelvet nem beszélt.

Hamarosan már önállóan láttam el a munkámat, de lehet, hogy nem elég nagy buzgalommal. Elődöm, Demeter, Genfből hazatérve mindig beszámolót írt arról, hogy kikkel találkozott. Úgynevezett tippszemélyeket jelölt meg, tehát olyan embereket, akiket esetleg be lehetne szervezni. Amikor átadta nekem a munkát, erről is kérdezte a véleményemet. Mondtam, hogy ostobaságnak tartom tippszemélyek keresését, mert ez egy közlekedésbiztonsági szakmai szervezet, és az égvilágon semmi értelme sincs annak, hogy mondjuk olyan ügynökünk legyen, aki töviről hegyire eligazodik a nyugatnémet KRESZ-ben.

Amikor a hírszerzéstől a közlekedésrendészetre kerültem, tehát 1976-ban, hivatott Bársony Sándor alezredes, a közlekedésrendészet személyzeti osztályának vezetője, és közölte:

— Kovács elvtárs, a maga Eötvös Loránd-diplomája az egy nulla, az itt nálunk nem számít. El kell végeznie a Politikai Főiskolát levelező tagozaton.

Én még a saját feleségemmel sem szerettem levelezni, nemhogy egy oktatási intézménnyel, és hát végül is megvolt a bölcsész diplomám. Mentő ötletként eszembe jutott, hogy sokszor jártam előadást tartani a Pártfőiskolára — a Politikai Főiskola jogelőd intézményébe —, az Ajtósi Dürer sorba, és ismertem Szántó Györgyöt, aki akkor a nemzetközi politikai tanszék vezetője volt. Elmentem hozzá, elmondtam, mi a vezetés szándéka velem. „Mire jó a főiskola az egyetem után?" — kérdezte Szántó. Végül aztán abban maradtunk, hogy a levelező tagozatot kivédendő, doktori disszertációt készítek. Igen ám, de ehhez a belügyi pártbizottság hozzájárulása kellett, vagy kellett volna. Szántó csak legyintett, mondván, hogy ezzel ne törődjek.

1992/6

El is készítettem a doktori értekezésemet arról, hogy az amerikai diplomácia miként működött a vietnami háborúban, meg is védtem, és megszereztem a politikai tudományok egyetemi doktora címet. Amikor kiderült, hogy mire vetemedtem — mert a munkahelyemen bizony nem titkoltam —, azonnal felelősségre vontak. Hogy tehettem ilyet anélkül, hogy a belügyi pártbizottság hozzájárult volna?

Akárhogy is vesszük, formailag valóban függelemsértést követtem el, de ez a kihágás arra tökéletesen megfelelt, hogy többé ne kerüljön szóba a Politikai Főiskola levelező tagozata...

A Belügyben időnként orvosi kivizsgálásra kellett menni. Egy ilyen alkalommal a Korvin kórházban az ultrahang kimutatta, hogy lábon hordtam ki egy szívinfarktust a kiküldetésem ideje alatt. Így aztán 1983-tól többször voltam a füredi szívkórházban, és az is előfordult, hogy „betegállományból" mentem be a Zrínyi utcai munkahelyemre, hogy lefordítsak egy-egy sürgős iratot.

1987-ben újabb orvosi felülvizsgálatra küldtek. Ez mindössze abból állt, hogy a főorvos rám nézett, s minden vizsgálat nélkül közölte: egészségi állapotom miatt nyugdíjba kell mennem. Hiába fellebbeztem, még abban az évben — 52 éves koromban — leszázalékoltak. Kénytelen voltam arra gondolni, hogy kellett a helyem valakinek. Én még szívesen dolgoztam volna, de úgy látszik, már nem volt szükség rám. A mór megtette kötelességét...

A 130005

József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára SZEGED

MILU KÖNYVEK, 1991
Kiadja a Sylvester Kulturális Szolgáltató Gmk
Felelős kiadó: Borics Katalin, Kürti Gábor
Szedés és tördelés: Text Gmk
Felelős vezető: Stefanek Aranka
Nyomás és kötés: Elektro-Coop Nyomda
Felelős vezető: Hegedűs Miklós termelési ig. h.
ISBN 963 85038 0 7

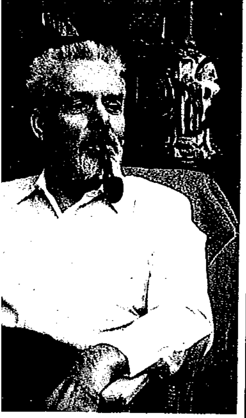

Két évtizeden át dol-
goztam hírszerző-
tisztként, a Külügy-
minisztériumban
„diplomáciai fedés-
sel" és az Akadémia
utcai Központban
egyaránt. Részt vet-
tem külföldi titkos
akciókban, még Dél-
Vietnamot is meg-
am. Úgy érzem, hogy amit átéltem, bizo-
nyos szempontból közügy: a pártállam lé-
nyegéhez éppúgy hozzátartozott a hírszer-
zés szigorúan titkos működése, mint mond-
juk a pártközponté többé-kevésbé a nyilvá-
nosság előtt. Nemcsak az én történetem ele-
venedik meg ebben a könyvben, hanem az
elmúlt évtizedek történelmének egy darabja
is...

Természetesnek tartottam, hogy jó ügyet
szolgálok. Láttam ugyan magam körül sok
visszásságot, ostobaságot és ellentmondást,
éreztem a mindent átszövő bizalmatlansá-
got, de mindez nem kérdőjelezte meg az ala-
pokat. Divat mostanában utólag bölcsnek
lenni — én nem voltam az. De most már
tudom, hogy Dél-Vietnamban a magyar hír-
szerzés legnagyobb szabású, legköltsége-
sebb — és legfeleslegesebb — akciójának a
részese voltam...

MILU KÖNYVEK

ft

FIGYELEM!

A boríték tartalma ÁLLAMTITOK!
Illetéktelen személy által történő felbontása bűncselekmény!
A megtaláló azonnal adja le a legközelebbi rendőri szervnek!

ALÁLÚT

MAGYAR HÍRSZERZÉS LEGNAGYOBB
ÉS LEGKÖLTSÉGESEBB
KÜLFÖLDI
AKCIÓJA

Dr. KOVÁCS BÉLA